Rashi on I Chronicles
רש"י על דברי הימים א
merged
https://www.sefaria.org/Rashi_on_I_Chronicles
This file contains merged sections from the following text versions:
-On Your Way
-http://mobile.tora.ws/

רש"י על דברי הימים א

Chapter 1

Verse 1

אדם שת אנוש. עזרא כתב ספר היחס הזה על ידי חגי זכריה ומלאכי בתוך י"ח שנה שמאותו זמן שבא לירושלים זרובבל ויהושע הכהן בימי כורש הראשון עד שבא כורש בן אסתר והכל משום יחס דוד המלך, והלוים לשוערים ולשומרים ולמשוררים היאך העמידן דוד על מעמדם והכהנים למשמרותם, לפיכך יחסם מאדם ועד אברהם ולפי שהוצרך ליחס את אברהם הזכיר גם שאר העכום"ז בניו ובני בניו ומשום בניו צריך ליחס שאר עכו"ם בני כנען להודיע היאך ירש אברהם את ארצם ומאחר שהוצרך להזכיר וליחס תולדות כנען הזכיר על גבם (תולדות) שאר עכום"ז ומזכירם מעט מעט ומשליכם עד שהגיע לעיקר כדמפרש בבראשית רבה משל לאדם שהיה עובר ממקום למקום ונפלה לו מרגליות ועמד האדם וכבר בכברה העפר עד שמצא מרגליות כך אמר הקב"ה מה לי ליחס שם וארפכשד וכו' ותרח אלא למצוא לאברהם ומצאת את לבבו נאמן (לפניך) ומפני כבודו של יצחק יחס בני עשו וישמעאל ובני קטורה ומשליכן מעט מעט ומניחן ובני שעיר החורי מזכיר על כי בני עשו ירשום וגם ליחס תמנע שנעשית פילגש לבני אברהם להודיע שבחו של אברהם שהיתה בנות נשיאים ואלופים ורצתה להיות פילגש לזרע אברהם דכתיב ואחות לוטן תמנע (בראשית ל"ז) וכתיב ותמנע היתה פילגש (שם) אלא לפי שאמרה אם איני כדאי להנשא לו לאשה אהיה לו פילגש ועוד לכן יחס בני שעיר שהם היו אלופים ומלכים והר שעיר של שעיר היה ובאהבת יצחק נתנה הקב"ה לעשו דכתיב ובני עשו יירשום וישבו תחתם (דברים ב׳:י״ב) ולהודיע קיום דברי הקב"ה שאמר ליצחק להרבות זרעו ולהשליטו בכל ובשביל כבודו של יצחק כתב כמו כן אלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגומר (לקמן א'):
אדם שת אנוש. פתרונו כמו בני אדם שת ובני שת אנוש ולפי שאינו עיקר היחס מקצרן ומה שלא הזכיר קין והבל לפי שלא העמידו תולדות אבל משת יצאו תולדות נח ואברהם ומאברהם עד דוד:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

נח שם חם. והיה לו לחשוב בני שם מיד למצוא מרגלית אברהם וכו' עד דוד ומשליך הטפל ומקצר היחס שלו ותופש העיקר וכן דרך כל היחס הזה דדברי הימים וכן בסמוך בני אברהם יצחק וישמעאל אלה תולדותם בכור ישמעאל נביות וכו' ויולד אברהם את יצחק בני יצחק עשו וישראל בני עשו אליפז שמזכיר תחלה ליחס הטפל ואח"כ העיקר:

Verse 5

Verse 6

אשכנז ודיפת. (בדלי"ת) ובחומש כתיב (בראשית יז) וריפת שמתחלה היו רפין ולא היו מתגברים על ישראל ולסוף נתמלאו דופי וריעוע:

Verse 7

ובני יון אלישה. ומה שלא הזכיר מגוג ומדי לפי שלא הזכיר אלא היחס אבל בני מגוג ובני מדי לא הזכיר לפי שלא יצאו מהם ראשי עובדי כוכבים אלא כל עובדי כוכבים נקראו על שם כתים ודודנים:
ורודנים. ולהלן (שם) הוא אומר ודודנים כשישראל חוטאים הם באים ורודים בהם וכשיד ישראל תקיפה הם אומרים בני דודינו אתם בתחילה היו נראין כאוהבים בשעת הנאתן לבסוף רודים בהם:

Verse 8

Verse 9

Verse 10

הוא החל להיות גבור בארץ. הוא החל לעשות מלחמות וגבורות בארץ:

Verse 11

ומצרים ילד את לודים. בב"ר א"ר אבא בר כהנא כל מוניגנא של מצרים אינה אלא בים א"ר יהושע בן קרחה בד"ה לודים לודיים כתיב בשני יודין לומר לך לודיים לודי ים ענמים ענמי ים להבים להבי ים נפתוחים נפתוחי ים:

Verse 12

פתרוסים. פתרוסי ים כסלוחים כסלוחי ים פלשתים פלשתי ים כפתורים כפתורי ים לפיכך כתוב בשני יודי"ן לדרוש וכן כולם:

Verse 13

וכנען ילד וגו'. י"א הם וכנען עמהם הרי י"ב והיינו דכתיב יצב גבולות עמים למספר בני ישראל (דברים לב ח) כלומר גבולות עמים העמיד כנגד שבטי ישראל שגם הם י"ב כנגד שבטי ישראל הציב גבולות עמים דוגמת אשר הצבת לבדנה (בראשית כא כט):

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

Verse 19

כי בימיו נפלגה הארץ. נתחלקו ונתמעטו ימיהם של בריות שמתחלה היו בני אדם חיים ט' מאות שנה ויותר ונחצו בימי ארפכשד ואילך לד' מאות שנה ויותר ומן פלג ואילך נחצו למאתים מאותן ד' מאות:

Verse 20

Verse 21

Verse 22

Verse 23

כל אלה בני יקטן. שהיו מקטין עסקיו, נביא גדול היה עבר אבל שמות אחרים לא נתנו לידרש כי לא ע"פ נביא נתן להם שמות:

Verse 24

שם ארפכשד שלח. למעלה מנה בניו של שם ועתה התחיל שוב פעם אחרת מפני כבודו של אברהם משל לאדם שנפלה לו מרגלית כו' כדלעיל:

Verse 25

Verse 26

Verse 27

אברם הוא אברהם. עכשיו יחס משם עד אברהם ומי הוא זה אברם שנקרא אברהם:

Verse 28

Verse 29

Verse 30

Verse 31

Verse 32

קטורה פילגש אברהם. כל גנאי שיכול לספר בהם, הוא מספר משום כבודו של יצחק
שכולם היו בני פלגש אבל הוא היה עיקר ואדון הבית:

Verse 33

ובני מדין עיפה ועפר וגו'. ה' ראשי עכום"ז על כן העמידו חמשה מלכים לכל אומה
מלכה דכתיב את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור וגו' חמשת מלכי מדין (מדבר ל"א):
כל אלה בני קטורה. בשביל כבודו של אברהם:

Verse 34

בני יצחק עשו וישראל. מפני כבודו של דוד אמר ישראל ולא יעקב:

Verse 35

בני עשו אליפז. כדי לקצר ולהשליכו והזכירו לכבוד יצחק:

Verse 36

Verse 37

Verse 38

Verse 39

Verse 40

Verse 41

חמרן ואשבן. ובחומש (בראשית ל"ו) כתיב חמדן בתחלה היו חמודים ונחמדין
כצדיקים ולבסוף מכוערין כחמור כן דרך החמור בתחילה חמוד ולבסוף נעשה מכוער
והסוס מתחלה מכוער ולבסוף יפה:

Verse 42

Verse 43

ואלה המלכים. מפרש בב"ר א"ר איבו קודם שלא עמד מלך מישראל (אבל משמלך מלך
לישראל) נצב מלך באדום רבי יוסי בן חנינא אומר בשעה שזה מעמיד מלכים זה
מעמיד שופטים זה מעמיד אלופים זה מעמיד נשיאים אמר רבי יהושע בן לוי זה
העמיד ח' וזה העמיד ח' ושמעתי וכי לא היה לאדום אלא אלו ח' מלכים ולישראל ח'
והלא יותר היו יורם אחזיה יואש וכו' אלא זה העמיד ח' מלכים פירוש מזמן
שהמליכו אותן ח' מלכים של אדום לא המליכו את מלכי ישראל כי קודם דוד היו
וראשי בית אבותיו:

Chapter 2

Verse 1

Verse 2

Verse 3

רע בעיני ה'. מפורש בב"ר שהיה חורש בגנות (ומערה לאשפות) בא עליה שלא כדרכה:

Verse 4

ותמר כלתו. תמיה אני היאך מזכיר גנות זקינתו של דוד:

Verse 5

Verse 6

ואיתן והימן וכלכל ודרע. כולם בימי דוד ובימי שלמה היו והיו חכמים ביותר ועל זה נאמר (מלכים א ה׳:י״א) ויחכם מכל האדם מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע בני מחול, להלן לענין חכמת שלמה נופל לשון זה דרדע אע"פ שנקרא דור דיעה בשביל חכמתו נתחכם שלמה מכולם ומה שאמר האזרחי אל"ף יתיר כמו הזרחי (מדבר כ"ז) מזרח יצא ובהרבה מקומות נכנסת האל"ף בתיבה ואינה נקראת ודוגמתו (איוב יג) ואחותי, והאזניחו (ישעיה ט') וכן והאספסוף (במדבר י"א) ופעמים נחסרת כמו ותמרו (שמואל ב' י"ט) ויכו הרמים (לקמן ב' כ"ב) כמו הארמים ופסיקתא דורש מכל אדם זה אדם הראשון איתן זה אברהם הימן זה משה וכלכל זה יוסף ודרדע זה דור המדבר מחול שמחל להם מעשה עגל:

Verse 7

ובני כרמי עכר. ולמה אני קורהו עכר והלא עכן שמו (ומפורש) לפי שהוא עכר את ישראל שעבר על החרם ונפלו על ידו ל"ו (אלף) איש והוא מה שפירשתי שכל מה שיכול לספר בגנות מספר (ואעפ"כ) (ס"א ועל כן לא) יצא מלכות מהם:

Verse 8

ובני איתן עזריה. כמו ובני דן חושים (בראשית מ"ג):

Verse 9

ואת כלובי. זהו כלב כמו שמוכיח למטה וכלב בן חצרון ובספר שמואל (שמואל א' כ"ה) כתיב והוא כלבי ותרגום מדבית כלב וכך תרגום כלבי מחזיק היה ומתפאר בעצמו שאין מיוחס בכל שבט כמוהו כלומר אם שמואל נתן לו מלוכה (לי תבוא המלוכה) ועל כן נאמר מי דוד ומי בן ישי היום רבו עבדים שהרי יצא מרות המואביה וירחמאל אחיו נשא נכרית כמ"ש למטה וזה כלובי מתנשא ומתגאה (בכל) אשר נשאו לבו:

Verse 10

נחשון נשיא בני יהודה. לא בא לפרש אלא מפני כבודו של דוד:

Verse 11

ושלמא הוליד את בועז. רבותינו אמרו אבצן זה בועז ותימה יש היאך יכול להיות והלא נחשון בשנה שנייה ליציאת מצרים מת ושלמון בנו מת כבר והוא היה מבאי הארץ ובועז בנו שהוא אבצן בכניסתו לארץ נולד ומיציאת מצרים עד יפתח היו שלש מאות שנה וחכמים אמרו בשעה שבא בועז על רות והרתה מיד מת בועז ואבצן היה שופט לאחר מות יפתח דכתיב (שופטים י״ב:ח׳) וישפוט אחריו את ישראל אבצן מבית לחם ועל זה אני תמיה שהרי מצינו באברם שהוא אמר לאחר שנצרר דמו וכו' ואמר הלבן מאה שנה יולד ואיך הוליד בועז בן ג' מאות שנה וי"ל על כן אמר (רות ד׳:י״ג) ויתן ה' לה הריון דוגמתו ויראהו ה' (דברים ל״ב:מ״ו) אבצן. אב לכל הצנונים שהרי אשה בחורה שכבה אצלו ונצטנן ולא נגע בה (סא"א):

Verse 12

Verse 13

ואישי הוליד את בכרו. מלא אל"ף כלומר איש גבור חיל:

Verse 14

Verse 15

דויד השבעי. מלא יו"ד מפני כבודו של דוד ועתה מצא המרגלית לפיכך לא מנה השמיני אליהו:

Verse 16

ואחיותיהם צרויה ואביגיל. מפני כבודו של דוד שהיו בני אחותו גבורים ואנשי חיל ושרים כך מפורש:

Verse 17

יתר הישמעאלי. (ובשמואל ב' י"ז) כתוב הישראלי בארץ ישמעאל היה דר דוגמת בית עובד אדום הגתי (שם ב' ו') וכן (מלכים א' ו') וישלח המלך ויקח את חירם מצור בן אשה אלמנה ואביו איש צורי:

Verse 18

וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה. לפי שהיתה לו אשה ששמה עזובה לכך כינה את שם בתו עזובה אשה כדכתיב ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת מכאן שהיתה לו אשה ששמה עזובה:

Verse 19

ותלד לו את חור :

Verse 20

וחור הוליד את אורי ואורי הוליד את בצלאל. צא וחשוב שכל אחד מהם היה פחות מן שמונה שנים כשהולידו שהרי כלב היה בן מ' שנים במרגלים דכתיב (יהושע י״ד:ו׳-ז׳) בן ארבעים שנה אנכי בשלוח וגו' ואותה שעה כבר נולדו כולם שהרי הוקם המשכן שעשה בצלאל כלב היה בן ח' כשהוליד עזובה אשה ובן ט' כשהוליד יריעות ואחר מיתת עזובה אשתו לקח את אפרת והולידה את חור בשנה אחרת הרי בן י' שנים וחור בן ח' כשהוליד את אורי ואורי בן ח' כשהוליד בצלאל הרי כ"ו שנים וכתיב (שמות ל״ו:ב׳) ואת כל איש חכם לב ואין איש פחות מי"ג שנה הרי בצלאל בשעה שעשה המשכן בן י"ח שנה הרי מ' שנה חסר אחת נמצא שכל אח' מה' היה פחות מן ח' כשהולידו וכן מפורש בפרק בן סורר ומורה ומדרש בן שש ושש הולידו:

Verse 21

ואחר בא חצרון אל בת מכיר. כל זה משום כבודו של דוד שהרי חצרון בא אל בת מכיר לקחה לפילגש שלא לשום אישות דוגמא כאשר בא אל בת שבע (תהילים נ״א:ב׳) והוא היה בן ס' הרי ב' דברים לבת מכיר לגריעותא אחת שלא לקחה לשום אישות וא' שחצרון היה זקן מפני כבוד משפחות יהודה נתנוה לו וכשהוליד יאיר נתנו לו בני מכיר כ"ג ערים ליקח אשה אחת מבנותיו:

Verse 22

Verse 23

ויקח גשור וארם. גשור הוא גשורי והמעכתי לפי שהיו קרובים לארמים שהיו יושבים במזרחה של ארץ ישראל וארם היו יושבים במזרח דכתיב (ישעיה ט') ארם מקדם ופלשתים מאחור ובימי השופטים כשחטאו ישראל מסרם ביד אויב ביד ארם ואז הלכו (אלו סא"א) ולקחום מהם וכשבא דוד החזירן ולפי שהחזירן כתבן כאן:

Verse 24

בכלב אפרתה. על שם (כלב) אשתו קראו את העיר (כלב) אפרתה:
ותלד לו את אשחור אבי תקוע. לאחר מיתת חצרון:
אבי תקוע. שר של עיר תקוע שהוא של שבט יהודה:

Verse 25

ויהי בני ירחמאל בכור חצרון. לפי שהפסיק במשפחתו של כלב ע"כ הוצרך לומר בכור חצרון בכור ירחמאל, בכור של ירחמאל:

Verse 26

ותהי אשה אחרת לירחמאל ושמה עטרה. לפי פשוטו ישראלית היתה וביבמות ירושלמי כתב שלקח נכרית להתעטר בה יפה ושרית היתה:
היא אם אונם. (שמעתי) אם כמו שקמתי אם בישראל (שופטים ה׳:ז׳) (והיא היתה סא"א) אונם שפל וחלש היה לשון אונן וכמו לא אכלתי באוני ממנו (דברים כ״ו:י״ד) וכמו כמתאוננים (במדבר י"א) ויצא ממנו ששן, שנתן בתו לירחע המצרי עבדו ומספר בגנותן כלומר לא היו ראויין למלכות ויצא ממנו ישמעאל בן נתניה בן אלישמע שהרג גדליה בן אחיקם (ירמיהו מ״א:א׳):

Verse 27

Verse 28

Verse 29

Verse 30

Verse 31

Verse 32

Verse 33

Verse 34

ולא היה לששן בנים כי אם בנות. ומה שאמר למעלה ובני ששן אחלי, חולה שפל היה ומת בלא בנים:

Verse 35

ויתן ששן את בתו לירחע עבדו לאשה. מכאן אמרו בתך בגרה שחרר עבדך ותנהו לה ומכאן אמרו חכמים ביבמות ירושלמי אל תאמן בגר עד ט"ו דורות וט"ו דורות הם מן עתי המצרי עד ישמעאל וי"א ט"ז דורות עם ירחע ומדרש רבותינו אפשר כן שהי' מזרע המלוכה והלא ישמעאל מזרע ירחמאל היה ולא מן רם אלא שהעביר מזרעו למולך:

Verse 36

Verse 37

Verse 38

Verse 39

Verse 40

Verse 41

Verse 42

ובני כלב אחי ירחמאל. לפי שיחס למעלה קצת משפחות כלב והפסיק ביחס ירחמאל צריך לומר כלב אחי ירחמאל שלא תאמר כבר יחס כל משפחות כלב לכך הוצרך לומר כלב אחי ירחמאל שזה לא כלב אחר היה וכן דרך כל היחס אינו מיחס כסדר אלא מיחס קצת ממשפחת פלוני ותופש משפחה אחרת וכשיחס קצת ממשפחה זו מתחיל ליחס משפחה ראשונה כבתחילה ושוב האחרת וכן מעורבב כל ספר היחס הזה:
הוא אבי זיף. שר של זיף ושר כל בני מרשה ושר חברון ושם העיירות האלה כתובות בספר יהושע (יהושע ט"ו) וכדכתיב זיף וטלם ובעלות (וכתיב) קעילה (שם) ואכזיב ומרשה:

Verse 43

Verse 44

אבי ירקעם. כל אבי שנאמר כאן שר על אותה העיר הכתובה בסמוך:

Verse 45

Verse 46

Verse 47

ובני יהדי. אחד מבנים של עיפה היה ומה שלא הזכיר מי היה אביו לפי שאינו צריך להזכיר שום מבנים של עיפה כי אם זה יהדי:

Verse 48

Verse 49

ותלד שעף אבי מדמנה את שוא אבי מכבנה ואבי גבעא. שתי עיירות הללו שלו היו ובת כלב עכסה. עתה מתחיל לראש ומקדים בעכסה משום שהיתה אשת עתניאל כדכתיב שם ויאמר כלב אשר יכה קרית ספר וגו':

Verse 50

אלה היו בני כלב בן חור בכור אפרתה. פתרון אלה היו בני כלב בן חור כמו בנו חור והוא חור היה בנו הבכור לאפרת אשתו ולא בכור לכלב וכן מפורש למעלה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור, ע"א אלה היו וגו' חור היה בן לכלב והוליד בן ויקרא שמו כלב לכך פירושו ואלה היו בניו של כלב בנו של חור שובל וגו' בכור אפרתה. ולא בכור לכלב על חור הוא אומר כן נראה לנו:

Verse 51

Verse 52

הרואה חצי המנחות. מדינה אחת היתה בארץ ומנוחות שמה דכתיב ויגלם אל מנחת (לקמן ח') והוא המושל על חצי מדינה ולקמן נאמר מי משל על חצי מדינה האחר' הרואה פורמדריפי"ו בלע"ז:

Verse 53

ומשפחות קרית יערים. יושבי קרית יערים:
מאלה יצאו הצרעתי והאשתאולי. יושבי צרעה ואל תתמה שכתב (שופטים יג) ותחל רוח ה' לפעמו בין צרעה ובין אשתאול דמשמע שהיו שתי עיירות הללו של בני דן כי כל אלה שנאמר כאן של בני יהודה היו שאנו יכולין לומר העיירות והגבול שהיה בין צרעה ואשתאול היה של דן אבל צרעה ואשתאול עצמן של בני יהודה היו:

Verse 54

בני שלמא בית לחם. בני שלמא היו מיושבי בית לחם הנטופתי:
עטרות בית יואב. וגם מיושבי נטופת ועטרות בית יואב חצי מדינת המנחתי תפשו להם בני צרעה והיו יושבים בהם שם מקומות הן מהרי הנטופתי, בענה הנטופתי (שמואל ב כ״ג:כ״ט) גבורי דוד, ומנחת ויגלום אל מנחת (לק' ח):

Verse 55

ומשפחות סופרים. יושבי יעבץ סיעת יעבץ שהיה מושל עליהם כדכתיב למטה ויהי יעבץ נכבד מאחיו:
תרעתים שמעתים שוכתים. כולם שמות בית אביהם:
המה הקינים. והיכן מקומם של אלו והלא הם יושבי קין שם מקום דכתיב הקין וגבעה ותמנה ערים עשר (יהושע טז):
הבאים מחמת אבי בית רכב. שיצאו מחמת שהיה של בית רכב וישב בקין, ע"א יעבץ שם של עיר ושל ישכר היתה כדכתיב והרבית וקשיון ואבץ (שם יט):
המה הקינים. צורפים ויתנהו לצורף תרגומו לקינאה (שופטים י"ז):

Chapter 3

Verse 1

שני דניאל לאביגיל. ובשמואל (שמואל ב ג׳:ג׳) כתוב והשני כלאב לאביגיל ובמדרש ויכלו מפרש לפי שדוד נשא אביגיל אחר מיתת נבל והיו חושדין אותו הבן שהוא של נבל לכך קראו דוד שמות שנים כלאב ודניאל דניאל אל כלאב שהיה דומה כולו לאב:

Verse 2

Verse 3

השני יתרעם לעגלה אשתו. מדרש וכי היא בלבד אשתו אלא שפעת כעגלה וילדתו ושהיתה חביבה עליו כעגלה כמו (שופטים י״ד:י״ח) לולא חרשתם בעגלתי ומפני חביבותה של מיכל קורא אותה אשתו:

Verse 4

Verse 5

Verse 6

ואלישמע ואליפלט. ואלידע ואליפלט, בשמואל (שמואל ב ה׳:ט״ז) אינו מונה אליפלט אלא פעם אחת ואינו מונה כי אם ז' וכאן מונה ט' וזהו טעמא אליפלט בנו מת ונולד לו בן אחר לאחר כן ונקרא שמו כמו כן אליפלט שהיה הוא שמנה לשם וגם אלישמע מונה כאן ב' פעמים כמו כן נוכל לומר שמת ונולד לו אחר וגם א' מאלו מת ונשארו שבעה וזה שאינו מונה לשם כי אם שבעה והט' שמונה משום כבודו של דוד שהיו לו בנים הרבה שהרי כל הספר נכתב מפני כבודו של דוד וזרעו:

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

אחזיהו בנו יואש. משלמה עד יואש ח' דורות ולפי שראה דוד שהיה זרעו כלה בימי יואש ע"י עתליהו כדכתיב בספר זה (ב' כ"ב) ותקם ותדבר, על לשון דבר ע"י סם המות עמד בתפלה ואמר זה המזמור למנצח על השמינית שמונה נימין (ס"א במנין) על דור שמיני הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו' (שם) ונמלט יואש ומן יואש עד יאשיהו ח' דורות שראה דוד שיאשיהו ובניו כולם הולכין לאבדון זה נהרג וזה נקרו עיניו והתפלל עוד על השמינית על דור שמיני ה' אל באפך תוכיחני (שם ו') ובשביל תפילתו נשתיירו בני יהויקים ובכל ספר תהלים אין יותר על השמינית אלא אלו שנים, ומיכניה (ס"א ומיהויקים) עד עננ שבעה שהוא מלך המשיח דכתיב (בדניאל ז׳:י״ג) וארו עם עננ שמיא ל"ח בנים בין בנים ובין דורות לבנים הקב"ה עשה כן בשביל שאמר להקב"ה ל"ח תשבחות בספר עזרא (ד"ה א' כ"ט) (וקראו ספר עזרא לפי עד ולחזק ל"ח תיבות 'שעזרא כתב ד"ה יוש"ה) מן ברוך ה' אלהי ישראל וגו:

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

Verse 19

Verse 20

וחסדיה יושב חסד חמש. חמש היו לבד משלומית אחותם:

Verse 21

Verse 22

ובני שמעיה חטוש ויגאל וברית ונעריה ושפט ששה. אינם אלא ה' ויש בו טעם כמו שכתוב למטה (כ"ה) במשמרו' הלוים לידותון בני ידותון גדליהו וצרי וישעיה חשביהו ומתתיהו ששה ואינם כי אם ה':

Chapter 4

Verse 1

Verse 2

וראיה. כן מנהג היחס הזה אף על פי שלא הזכיר עדיין ראיה כי דורות דורות קחשיב וכן בני חלאה צרת וצחר ואתנן וקוץ הוליד, ועדיין לא הזכיר קוץ ומזכיר את בניו:

Verse 3

Verse 4

Verse 5

ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים. מוסב למעלה ואשת חצרון אביה ותלד לו את אשחור אבי תקוע כי לא יחס עד עתה:

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

ואמו קראה שמו יעבץ לאמר כי ילדתי בעצב. וכינה שמו יעבץ ודוגמתו בן אוני (בראשית ל"ה) (ס"א ואביו קרא לו בנימין):

Verse 10

והרבית את גבולי. בנחלות:
והיתה ידך עמי ועשית מרעה. אם תהיה עמי ותצילני מרעה לבלתי עצבי שלא יארע לי שום נזק וצער ועצב והוא נדר מה שנדר:
ויבא אלהים את אשר שאל. ושלם נדרו ומכאן מביאין ראיה כשפוסקין צדקה (בצבור) בעבור מה שאין נודרין אלא נותנין בלא נדר ומדרשו ידוע:

Verse 11

וכלוב אחי שוחה. משפחות הוא דקחשיב בקצור ל' אע"פ שאין מזכירו למעלה וכן
ובני קנז אע"פ שלא הזכירו למעלה וכן מעונתי כמו כן לא הזכירו כי כן דרך כל
הספר הזה:

Verse 12

אבי עיר נחש. שם עיר ותחנה שר (היה) עליה:
אלה אנשי רכה. בני אשתון ישבו באותו מקום ברכה, ע"א אנשי רכה המשפחה היתה
מכונה אנשי רכה:

Verse 13

Verse 14

ושריה הוליד את יואב אבי גיא חרשים. יואב היה שר של עמק שיש בה חרשים ולמה
אני קורא אותה גיא חרשים כי חרשים היו פתרון אותן שישבו בגיא החרשים חרשים
המה ועל שמם נקרא הגיא:

Verse 15

ובני כלב בן יפונה. אמרו רבותינו כלב בן יפונה זה כלב בן חצרון ולמה נקרא בן
יפונה שפינה מעצת מרגלים ואל תתמה שהרי ייחס כבר משפחת כלב בן חצרון שהרי כן
הדרך שמייחס קצת ומדלג על משפחה אחרת ואח"כ תופש משפחה ראשונה:
ובני אלה וקנז. כך היה שמו וקנז:

Verse 16

Verse 17

Verse 18

ואשתו היהדיה. אשת כלב שנולדה מיהודית:
ירד אבי גדור וגו'. שרי העירות כדכתיב ביהושע ויקדעם וזנוח וחלחול בית צור
וגדור ירמות ועדלם שוכה ועזקה:
ואלה בני בתיה בת פרעה. הוי"ו מפרדת בין בני יהודיה ובין בני בתיה:
אשר לקח מרד. כלב הוא מרד שמרד בעצת מרגלים וכן דרך היחס שאפילו לאחד אומר
בני כמו ובני אלה וקנז:

Verse 19

Verse 20

Verse 21

בני שלה בן יהודה. לפי שעדיין לא יחסו מיחסו עתה שמשום כבודו של דוד מקדים
ליחס בני תמר פרץ וזרח שמהם יצא גם הוא ועכשיו שייחס כל משפחות פרץ מתחיל
לייחס כל משפחות שלה שהיו באותו הדור:
ומשפחת בית עבודת הבוץ. ליריעות המקדש אף הם היו מבני שלה:

Verse 22

ויוקים ואנשי כזבא. עד וישבי לחם כל אלה בני שלה בן יהודה:
ויואש ושרף. רבותינו אומרים זה מחלון וכליון:
והדברים עתיקים. פתרון אל תאמר לפי שהתחלתי לייחס מאנשי דורינו שכולם היו אחרי כן אלא כולן שנאמרו בפסוק זה (העתיקים) הראשונים שהיו בימי קדמונים:
אשר בעלו למואב. שלקחו נשים מואביות:

Verse 23

המה היוצרים. המה יוקים ואנשי כזבא וישבי לחם היו יוצרי חומר למלאכת המלך וגם לכהנים וגם קדרות למאכל המלך:
וישבי נטעים. שהיו עוסקים בנטיעות של מלך:
וגדרה. אומנים גודרי גדר אבנים למלאכת המלך:
עם המלך. פתרון הושיבן המלך באותן העיירות לפי שהיו עושים מלאכתו דוגמא במשפטים בשואל בעליו עמו לא ישלם כלומר עמו במלאכתו:

Verse 24

בני שמעון. לפי ששמעון יושב בחלק יהודה הוא מקדימו ליחסו ולדבר בעיירותיו קודם לראובן:

Verse 25

Verse 26

Verse 27

ולאחיו אין בנים רבים וכל משפחתם לא הרבו עד בני יהודה. לא הרבו בנים כבני יהודה לפי שהיו מועטים וחלק יהודה רב מהם קבל יהודה שמעון בחלקו כי שמעון לא היה לו חלק בא"י שנ' אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל (ראשית מ"ט) ושנינו בבראשית רבה אחלקם להעמיד סופרים בישראל בבתי כנסיות כו' ומניין שקבלו דכתיב (יהושע י״ט:ט׳) מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון כי היה חלק בני יהודה רב מהם וינחלו בני שמעון בתוך נחלתם פן תרבה עליהם חית השדה ומה שכתוב (שם) ויעל הגורל לבני שמעון כך היה המעשה הפילו גורל איזה שבט יקבל שמעון בחלקו ונפל הגורל בחלקו של יהודה וגם מה שכתוב (שופטים א׳:ג׳) ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי ונלחמה בכנעני והלכתי גם אני אתך בחלק שנתתי לך:

Verse 28

וישבו בבאר שבע. בני שמעון ישבו באותן עיירות של יהודה:

Verse 29

Verse 30

Verse 31

אלה עריהם עד מלוך דוד. פתרון כשהרבו בני יהודה עשו תרעומות על בני שמעון מימי שאול ורצו לגרשם מארצם ולא היה יכול לגרשם ואף כי היה כל ימיו בטירדה ובמלחמות וכשמלך דוד באו שבטו לשאול מבני שמעון את ארצם שהשאילו להם והלך דוד וגר שם כי שאול לא חשש בכך מפני שנאת דוד שהיה מיהודה וזהו שכתב אלה

עריהם עד מלך דוד וכשמלך גרשם מפי' רבי אליעזר בר משולם ז"ל וכן פי' לי רבי שלמה בר לוי אחי רבי משה הדרשן:

Verse 32

וחצריהם. הכפרים מי היו עיטם ועין ורמון וגו':

Verse 33

זאת מושבותם והתיחשם להם. פתרון אע"פ שייחסם כאן מקצתן אל תאמר שלא היו כי אם אותן שהרי יש ספר יחוס אחר ושם היו יחוסין כל שבט ושבט כך היה לפרש יחוסו בפני עצמו:

Verse 34

ומשובב. וכל הכתובין:

Verse 35

Verse 36

Verse 37

Verse 38

אלה הבאים בשמות נשיאים במשפחותם ובית אבותיהם פרצו לרוב. לא היה להם מקום לישב:

Verse 39

וילכו. על כן למבוא גדור וגו' לבקש מרעה לצאנם:

Verse 40

כי מן חם היושבים שם לפנים. בשקט ובשלוה היו יושבים ולא בא אדם להרע להם לפיכך לא נזהרו כשבאו עליהם להלחם ודוגמתו בשופטים ויבאו על ליש על עם שקט ובוטח וגו' ודבר אין להם עם אדם לפי שהיו שקטים לא היו יראים ולא כרתו ברית עם שום אדם לעזרם לפיכך נצחום אותם חמש מאות וגם כתיב לשם כמשפט צידונים שקט ובוטח וגו':

Verse 41

Verse 42

Verse 43

ויכו את שארית הפליטה. מהכרתת דוד כי דוד הכרית כל זכר באדום:

Chapter 5

Verse 1

ובני ראובן בכור ישראל. ואם תאמר אם כן שהיה בכור למה לא יצא ממנו מלכות כי הוא בודאי הבכור ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף ואם תאמר אם כן למה לא מלכו בני יוסף לכך אמר ולא להתייחס לבכורה חלק בכורות ולא בכור כי יהודה אפילו לא חלל ראובן הבכורה ולא נלקחה ממנו אפילו הכי היה הגון יהודה למלך:

Verse 2

כי יהודה גבר באחיו. שנאמר גור אריה יהודה (בראשית מ"ט):
ולנגיד ממנו. שיצא ממנו מלכות ועל שם כך נקרא המלך נגיד שהוא המוציא והמביא והבכורה והמלכות נטלה מראובן ונתנה המלכות ליהודה כדכתיב כי יהודה גבר באחיו אבל חלק הבכורה נתנה ליוסף לשני בניו:

Verse 3

בני ראובן בכור ישראל. מתחיל עתה כבראשונה:

Verse 4

בני יואל. דורות דורות קחשיב:

Verse 5

Verse 6

אשר הגלה תלגת פלנאסר. קודם לסנחרב וכן היה סדרן פול (מלכים ב ט״ו:כ״ט) הי' כשמלך מנחם בן גדי ובימי פקח בן רמליה (שם) בא תגלת פלנאסר מלך אשור ובימי הושע בן אלה (שם י"ז) בא שלמנאסר מלך אשור (שם ט"ו) ובימי חזקיהו סנחרב ופירשו רבותינו פול וכולם סנחרב:
הוא נשיא לראובני. באותו זמן שהגלוהו תלגת פלנאסר:

Verse 7

בהתיחש לתולדותם הראש יעיאל וזכריהו. פתרון הרי לא יחסתי לך מן ראובן כי אם קצת ועיקר יחוסו במקום יחוסו על דברי הימים למלכי ישראל היה יעיאל וזכריה הראש שעל ידן כלה יחוסן:

Verse 8

ועד נבו ובעל מעון. שבימים קדמונים קודם שבאו לידי ישראל נקראו נבו ובעל מעון ע"ש תועבותם כי כן היה מנהג עובדי כוכבים ומזלות עד היום ההוא לקראת תועבותיהם בשם עיירותיהם אבל כשבאו לידי ישראל הסבו שמותם כדכתיב ואת נבו ואת בעל מעון מוסבות שם (במדבר ל״ב:ל״ז-ל״ח) כלו' ישראל הסבו שמותם ואת שבמה לפי שלא נקראה ע"ש תועבותיה לא הסבו שמה ובמגילה מפרש כי נבו ובעל מעון שם עבודת כוכבים הם:

Verse 9

Verse 10

עם ההגראים. הם הישמעאלים וע"ש אמם קוראם הגראים בני הגר היו:
וישבו באהליהם. שכן מנהג ערביים לישב באהלים:

Verse 11

ובני גד לנגדם ישבו. אצלם כמו ואלכה לנגדך (ראשי' י"ג):

Verse 12

Verse 13

ואחיהם לבית אבותיהם. במקום יחוסן:
מיכאל ומשלם. אלו היו ראשי אבותיהם של אותו היחס כי כולם התיחסו בימי יותם
מלך יהודה ובימי ירבעם מלך ישראל:

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

בני ראובן וגד וחצי שבט מנשה מן בני חיל וגו'. כלומר כולם נתקבצו ועשו מלחמה
עם ההגריאים:

Verse 19

ויטור ונפיש. בניו של ישמעאל הם:

Verse 20

ויעזרו עליהם. כי ה' עזרם:
וינתנו בידם ההגריאים וכל שעמהם. אומות אחרים לעזרם:
ונעתור להם. דוגמת ויעתר להם ה':

Verse 21

Verse 22

Verse 23

Verse 24

Verse 25

ויזנו אחרי אלהי עמי הארץ אשר השמיד אלהים מפניהם. פתרון הם זנו אחרי אלהי עמי הארץ ואיזה עם אשר השמידם אלהים מפניהם שאלהיהם לא היה יכול לעוזרם ולא שמו על לבם אחרי השמידם מפניהם ולא היה יכול לעזרם ולנו כמו כן לא יעזור:

Verse 26

Verse 27

Verse 28

Verse 29

Verse 30

Verse 31

Verse 32

Verse 33

Verse 34

Verse 35

Verse 36

הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה. יש מפרשים עזריה הוא היה עזריה הראשון ומעזריה עד שריה שהיה בחורבן הבית ח' כהנים ומכאן הוגהו ביומא בפ' א' ובויקרא רבה ובספרי פ' פנחס שמנה כהנים שמשו בבית הראשון ויש אומרים שמנה עשר ולא זה וזה יש בהם רוח חיים כי צדוק הוא היה הראשון שכהן בימי שלמה ועוד איזה אמריה היה בימי יהושפט דכתיב והנה אמריהו כהן הראש (ד"ה ב' י"ט) והוא (אמריה) בן עזריהו שהיה בימי עוזיהו בימי חזקיה שהיה אחרי יהושפט וא"ת עזריהו אבי שריה היה והיכן חלקיהו הכהן הגדול שהיה בימי יאשיהו אלא מצדוק יש לחשוב שנים עשר כהנים היו מצדוק עד שריה וכן מצינו בויקרא רבא מדוייק ומ"ש בעזריה הוא אשר כהן בבית מפורש בסיפרי ירוש' כך וכי הוא לבדו כהן בימי שלמה (כהן) והלא גם שאר כהנים כמו כן כהנו אלא לפי שמסר נפשו על קדושת הבית שלא

הניח את עוזיהו להקטיר לכך נאמר הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה והוא עזריה שהיה בימי עוזיה (לקמן ב' כו) ובימי חזקיהו ועזריהו בן אחימעץ הוא אמריהו שכהן בימי יהושפט כמו שנקרא עוזיה עזריה דכתיב (במלכים ב ט״ו:א׳) בשנת עשרים וז' שנים לירבעם וגו' מלך עזריה ונקרא עזריה בן אחימעץ זכריהו דכתיב ויהי לדרוש אלהים (לקמן ב' כו) בימי זכריהו המבין ביראת אלהים וגו':

Verse 37

Verse 38

Verse 39

Verse 40

Verse 41

ויהוצדק הולך בהגלות ה' את יהודה וירושלים. ומ"ש בספר (חגי א') יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול לא יהוצדק שמש מעולם בכהונה גדולה דהא הוגלה לבבל בימי יכניה כדכתיב ויהוצדק הלך בהגלות וגו' אלא יהושע בנו היה כהן גדול כשעלו מבבל בבית שני ומה שלא היה עזרא בן שריה הסופר כהן גדול ובן אחיו יהושע בן יהוצדק כיהן זהו הטעם לפי כי יהושע עלה עם זרובבל כמה ימים ושנים קודם שעלה עזרא:

Chapter 6

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

ובני שמואל הבכור ושני ואביה. ושני זה יואל פתרון והשני אביה כלומר שני לראשון הוא היה אביה ושני לאביה הוא היה יואל שלא נכתב ודוגמתם כי אם הסוס אסור וחמור אסור (מלכים ב' ו') כמו והחמור וכן הפר שני דגדעון וכן הראשון (שופטים ו׳:כ״ו):

Verse 14

Verse 15

Verse 16

ואלה אשר העמיד דוד וגו'. כשהשיבוהו מבית עובד אדום כדכתיב (לקמן ט"ז) ויעזב שם לפני ארון ברית ה' לאסף ולאחיו לשרת לפני הארון וגו' וכתיב ועובד אדום (שם) בן ידותון וחיסה לשערים וגו' (שם) לפני משכן ה'. בבמה אשר בגבעון, ושלמה העמידן בבית המקדש בירושלים:

Verse 17

ויעמדו כמשפטם על עבודתם. כמשפט אשר העמידן דוד:

Verse 18

Verse 19

Verse 20

Verse 21

Verse 22

Verse 23

Verse 24

ואחיו אסף העומד על ימינו. של הימן ובניו:

Verse 25

Verse 26

Verse 27

Verse 28

Verse 29

ובני מררי אחיהם על השמאול. (אחיהם) דוגמת שאמר בלשון אשכנ"ז גברודי"ר, על השמאל של הימן ובניו שהימן ובניו באמצע:

Verse 30

Verse 31

Verse 32

Verse 33

ואחיהם הלוים נתונים לכל עבודת משכן בית האלהים. לשוערים ולהפשיט כדכתיב לקמן (ד"ה ל"ה) והלוים מפשיטין:

Verse 34

Verse 35

ואלה בני אהרן. המקטירים על מזבח העולה ועל מזבח הקטורת:

Verse 36

Verse 37

Verse 38

צדוק בנו אחימעץ בנו. לא חשב כי אם אותם שהיו עד שלמה:

Verse 39

ואלה מושבותם לטירותם בגבולם וגו'. עד כי להם היה הגורל ללוים ולכהנים מנחלתם כל ישראל הפילו גורלות על ארץ ישראל כמה מארץ ישראל יבא להם ולכהנים וללוים ויבא ליהודה הגורל מתחלה וזהו כי להם היה הגורל בראשונה לתת להם אותן עיירות שכתוב כאן:

Verse 40

Verse 41

נתנו לכלב. כי משה נתן לו:

Verse 42

Verse 43

Verse 44

Verse 45

וממטה בנימין את גבע. כי הגורל נפל לבנימין לתת אלו העיירות:

Verse 46

ולבני קהת הנותרים. כי הכהנים יצאו מקהת וכבר אמרו מה שנתנו לכהנים בני קהת:
ולבני קהת הנותרים ממשפחת המטה. של לוי:
ממחצית מטה חצי מנשה בגורל ערים עשר. ולחצי שבט המנשה נפל הגורל ליתן לבני קהת הלוים ערים עשר:

Verse 47

Verse 48

Verse 49

Verse 50

ויתנו בגורל ממטה בני יהודה וממטה בני שמעון. אעפ"י שלא הזכיר שמעון בנתינתן הוא נתן חלקו מה שנתן לו יהודה וגם יהודה אינו נזכר למעלה בעיקר הנתינה וכל מה שמזכיר למעלה מויתנו להם את חברון עד וממטה בנימין הכל נתנו בני יהודה ובני שמעון ולפי שלא הזכירו למעלה מזכירו עתה כאן:
אשר יקראו אתהם בשמות. כלומר אשר קראנו אותם בשמות למעלה לפי שהיה בנימין חבר עמהם לבני אהרן מזכירו אעפ"י שהזכירו כבר:

Verse 51

וממשפחות בני קהת ויהי ערי וגו'. אע"פ שנתנו להם חצי שבט מנשה נתנו להם גם אפרים ע"פ הגורל:

Verse 52

Verse 53

Verse 54

Verse 55

וממחצית מטה מנשה. עד חצי מנשה שבעבר הירדן שבארץ ישראל:
למשפחת לבני קהת הנותרים. הם הלוים ופתרון הכל נתנו אפרים ומנשה לאותו הנותר שאמר למעלה ולבני קהת הנותרים ממשפחות המטה:

Verse 56

לבני גרשום ממשפחת חצי מטה מנשה. אע"פ שנתנו לבני קהת ע"פ הגורל נפל גם להם הגורל לתת כמו כן לגרשום:

Verse 57

Verse 58

Verse 59

Verse 60

Verse 61

Verse 62

לבני מררי הנותרים ממטה זבלון. כלומר שלא הגיע להם אותם שתים עשרה עיירות שנתנו להם ראובן וגד וזבולן וזהו הנותרים ממטה זבולן מחלק זבולן נתנו לבני מררי הנותרים:

Chapter 7

Verse 1

ולבני ישששכר תולע ופואה ישוב ושמרון. בחומש כתיב (בראשית מ"ז) ויוב. יוב היה שמו ולפי שנתיישבו ללמוד תור' דכתי' (לקמן י"ב) מבני ישששכר יודעי בינה לעתים לכך זכה ונקרא ישוב:

Verse 2

ובני תולע. מספרם בימי דוד עשרים ושנים אלף ושש מאות כל אלה בני תולע לבד מבני עזי:

Verse 3

ובני עזי וגו'. שלשים ושש אלף כי הרבו נשים ובנים וכל אלה היו לבד מאותן עשרים ושנים אלף ושש מאות של בני תולע:

Verse 4

Verse 5

ואחיהם לכל משפחות. בין בני תולע בין בני עזי בין כל גבורי החיילים של דוד שמונים ושבעה אלף:
התיחשם לכל. פתרון לכל היחס שלהם:

Verse 6

בנימין בלע ובכר וידיעאל. זה שקורא בספר הישר אשבל (בראשית מ"ז):

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

ושפים וחפים בני עיר חשם בני אחר. עזרא שכתב ספר היחס הזה לא היה יודע אם היו מבני בנימין אם לאו לפיכך כתבם לבדם וגם משום דכתיב ומכיר לקח אשה לחפים מספקא ליה:

Verse 13

בני נפתלי יחציאל וגו'. מה שלא נתיחס יותר זהו הטעם כמפורש בשלהי מגילת ירושלמי ג' ספרים מצא עזרא וכל אחד ואחד מן היחס ומה שמצא כתב ומה שלא מצא לא כתב ומן בני נפתלי לא מצא יותר וזהו הטעם שכל היחס הזה מייחד בדילוגים כי דילג מספר זה אל ספר זה וחברם ומה שלא היה יכול לכתוב בספר זה כתב בספר עזרא תדע כי נאמר בסמוך (לקמן ט') וכל ישראל התיחשו והנם כתובים על ספר מלכי ישראל ויהודה הגלו לבבל פתרון אם רצונך לידע יחס עשרת שבטים לך לחלח וחבור נהר גוזן וערי מדי כי ספר דברי הימים שלהם גלה עמהם אבל יהודה מצאתי ספרן בבבל ומה שמצאתי כתבתי:

Verse 14

בני מנשה אשריאל אשר ילדה. פירוש אשר ילדה לו אשתו דוגמא אשר ילדה אותה ללוי במצרים (במדבר כ״ו:נ״ט) אבל פילגשו הארמיה ילדה את מכיר :

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

Verse 19

Verse 20

Verse 21

ובני אפרים שותלח וגו' והרגום אנשי גת וגו' כי ירדו לקחת את מקניהם. ולא היו בקיאים במוצאי הדרכים ובמוצאי הארץ והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי הם היו בקיאים בארץ ההיא:

Verse 22

Verse 23

Verse 24

ובתו שארה ותבן את בית חורון. שארה בנאתו:
ואת אזן שארה. על שמה קראה שם העיר:

Verse 25

ורפח בנו. של בריעה:
ורשף ותלח. בנים של רפח כמו כן חשב דורות:

Verse 26

Verse 27

Verse 28

Verse 29

ועל ידי בני מנשה בית שאן. פתרון סמוך לבני מנשה כמו איש על ידו לדגליהם (במדבר ב׳:י״ז):

Verse 30

Verse 31

הוא אבי ברזית. שר אותה העיר ובב"ר ר' לוי ור' סימון ר' לוי אומר שהיו בנותיו נאות ונשואות לכהנים שנמשחו בשמן זית ר' סימון אומר שהיו בנותיו נאות ונשואות למלכים שנמשחו בשמן המשחה ולפי שהיו להם שמן הרבה היו מושחין בו לכך היו נאות דהא באשר כתיב וטובל בשמן רגלו (דברים ל״ג:כ״ד) ואמר ר' חנניה חמין ושמן שסכתני אמי החזירוני לנערותי:

Chapter 8

Verse 1

ובנימין הוליד את בלע בכורו. כבר יחסו (לעיל ז') ולפי שרצה ליחס עד שאול המלך מתחיל ליחס מבנימן ושמות אחרים קוראם כאן וכל היחס למפרע והרוצה לדקדק רוב ערי הלוים ומגרשיהם האמורים כאן למפרע הן ביהושע כי עזרא ספרים מצא:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

ויגלום אל מנחת. מי הגלם ומפרש אחריו בפסוק ונעמן ואחיה וגרא הוא הגלם:
מנחת. שם מדינה כדכתיב (לעיל ב') הרואה חצי המנחות וכתיב וחצי המנחתי (שם):

Verse 7

Verse 8

ושחרים הוליד. הוא היה אחד מן הגולים ולאחר ששלחו אותו מן הגלות הוליד את
אלה:
חושים ואת בערא נשיו. כך היו שמותיהם של נשיו:

Verse 9

Verse 10

Verse 11

ומחשים הוליד. זאת חושים אשתו שהזכירה למעלה ולפי שהפסיקה בחדש אשתו:

Verse 12

Verse 13

Verse 14

ואחיו ששק. כל אלה בני אלפעל, ע"א ועיקר מן אחיו ששק עד ויוחא כל אלה בני
בריעה ומזבדיה עד יובב כל אלה בני אלפעל ומן ויקים עד ושמרת כל אלה בני
שמעי:

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

Verse 19

Verse 20

Verse 21

Verse 22

Verse 23

Verse 24

Verse 25

Verse 26

Verse 27

Verse 28

Verse 29

ובגבעון ישבו אבי גבעון. פרשה זו עד כל אלה בני אצל כתובה ב' פעמים בספר זה
גם פרשת והיושבים הראשונים אשר באחוזתם בעריהם (ל' סי' ט') ופרשת ומן הכהנים
ידעיה ויהויריב, כמו כן בס' עזרא (ר"ל נחמיה י"א:ג') דכתיב ואלה ראשי המדינה
וזהו שמפרש בסוף מגילת ירושלמי ג' ספרים מצא עזרא ספר מעונים ספר זאטוטי ספר
האחים ובטלו דברי האחד וקיימו דברי השנים וכן מצאו הרבה ספרי יחוסין כשנמצא
ג' או ה' בטלו המועט וקיימו המרובים וכשנמצאו זוגות כמו ובגבעון ישבו אבי
גבעון הוצרך לכתוב שתי פעמים שאין סדר יחוסן שוה וכן היושבים הראשונים מצא
זוגות וחלוקים זה על זה כתבוהו שני פעמים בכאן ובספרו ולמה לא כתב שתיהן כאן
אותם שבעזרא ואלה ראשי המדינה וגומר ולפי שייחס לשם עד ואלה הכהנים הלוים
ומיחס עד ידעיה שהיה לאחר עזרא ומה ענין לפרש ולייחס בכאן בדברי הימים דורות
יחד ולאחר עזרא כי אם אותם שהיו בבית ראשון ובפרשה האחרת של ובגבעון ישבו
וגו' ועוד אמרו חכמים בספר' ולאצל ששה בנים תליסר אלפי גמלי טעוני מדרשות:

Chapter 9

Verse 1

וכל ישראל התיחשו. אמרתי לך קצת מן יחוסן מה שמצאתי אבל עיקר יחוסן על ספר מלכי ישראל ויהודה שהגלו לבבל במעלם ועמהם הייתי אני עזרא ויחוסם מצאתי כתוב וכתבתיו:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

ועד הנה בשער המלך מזרחה. פתרון עד מהלאה עד שער ששמו שער המלך המזרחה:
המה השוערים. שלום ואחיו ממחנות בני לוי:

Verse 19

שומרי הספים לאהל. שלום בן קורא ואחיו לבית אביו הקרחים שומרי הספים של אוהל
מועד שלא היו מניחים שום אדם לבא אל אהל מועד כי אם הכהנים בעבודתן:

Verse 20

ופינחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפנים ה' עמו. שנתנבא לפנים ורבותינו אמרו
הוא פנחס הכהן ועל שלא התיר ליפתח נדרו נסתלקה השכינה ממנו:

Verse 21

Verse 22

המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם. בקיומם:

Verse 23

Verse 24

Verse 25

לשבעת הימים. לסוף ז' הימים:
מעת אל עת. משבעה לשבעה כל משמרת בשבתם:

Verse 26

Verse 27

והם על המפתח. על מפתח העזרה:
ולבקר לבקר. לפתוח:

Verse 28

ומהם על כלי. כלי שרת במספר יוציאום ובמספר יביאום:

Verse 29

Verse 30

Verse 31

Verse 32

Verse 33

ואלה המשוררים וגו'. פטורים מכל דבר המלאכה כי אם לשיר שירה:

Verse 34

Verse 35

Verse 36

Verse 37

Verse 38

Verse 39

אשבעל. הוא איש בושת ולכך כינהו בושת לפי שבעל לשון אדני הוא וכינהו בושת ל' גנאי:

Verse 40

מריב בעל. זה מפיבושת א"ר יצחק בר שמואל מנרבונא משעה שעבדו ישראל את הבעל נקרא הבעל שם בושת דכתיב לקטר לבושת לקטר לבעל (ירמיהו י״א:י״ג) כי הבעל הוא בושת וגדעון נקרא ירובעל על שסירב לו בעל (שופטים ו') ונקרא ירובשת דכתיב על אבימלך מי הכה אבימלך בן ירובשת וגו' בס' שמואל (ב' י"א) ונקרא ירובשת וירובעל, כי בעל ובשת אחד הוא:

Chapter 10

Verse 1

ופלשתים נלחמו בישראל. אינו מספר כי אם מפלתו של שאול וכאשר בא לספר מעשה דוד אינו מספר זילותו אלא גבורתו וגדולתו כי הספר שלו ולמלכי יהודה:

Verse 2

Verse 3

וימצאוהו המורים בקשת. בוא וראה כי אין חכמה ואין תבונה לנגד ה' (משלי כ״א:ל׳) כי נגד ה' דרכי איש בנימין היו שונאיהם נופלים לפניהם בקשת כי הם בקיאים בקשת כדכתיב אטר יד ימינו וגו' בשופטים (כ"א) וכן ביהונתן צדה אורה לשלח לי למטרה בשמואל (א' כ') וכתיב למטה (י"ב ב') בנימן נושקי קשת מימיני' וגו' וכן באסא בספר זה (ב' י"ד) ומבנימן נושאי מגן ודורכי קשת וגו' אבל כשהשם סר מעל שאול נפל ביד רובה קשת בדבר שהוא אומנתו ויחל מן היורים. כמו ותתחלחל המלכה (אסתר י'):

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

ויביאום יבישה. ליבש גלעד:
ויצומו שבעת ימים. ולמה מסרו עצמם בסכנה לקחת גופות שאול ובניו מהר גלבוע יותר משאר ישראל לפי שעשה להם שאול טובה שהצילם כשעלה נחש העמוני עליהם וכנגד אותם שבעת ימים שנתנו להם זמן אם יבא להם מושיע והיו צמים ומתענים אולי יבא להם מושיע ובא שאול והושיעם כנגדן נתענו עתה גם הם ז' ימים וגם מפני אבילות שנהגו שבעת ימים כי גם קרוביהם היו כשהרגו ישראל את יושבי גבעה במעשה פלגש בגבעה (סוף שופטים) נתנו אנשי יבש בנותיהם לבנימין כשחטפום מן המחולות:

Verse 13

וימת שאול במעלו אשר מעל. שתי מעילות מעל בשאלת אוב אחת ששאל אחרי שמואל
ואחת שדרש ובאגדה דשמואל שנינו חמש מעילות מעל:
על דבר ה' אשר לא שמר. מה שצוהו שמואל כדכתיב שבעת ימים תוחל (שמואל א') ועל
אשר מעל במלחמת עמלק:

Chapter 11

Verse 1

Verse 2

אתה תרעה את עמי. על זה אמר דוד ה' רועי לא אחסר (תהילים כ״ג:א׳) אתה אומר
לי אתה תרעה מה אני יכול לרעות אין הדבר תלוי בי אלא ה' רועי לא אחסר וגם
אני לא אחסר לכם ודוגמא בשמואל (ב' כ"א) אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא
עוד אתנו במלחמה ולא תכבה את נר ישראל אמר להם דוד כי אתה נרי ה' וה' יגיה
חשכי (שם כ"ב):

Verse 3

ויכרות להם דוד ברית. כאותו ברית שכרת יהוידע דכתיב (מלכים ב י״א:י״ז)
ויכרות יהוידע את הברית בין ה' ובין המלך ובין העם להיות לעם לה' פתרון
להיות לה' עבדים וגם בין המלך ובין העם להיות לו לעבדים כמשפט המלך וגם המלך
לעשות כחוק לעבדיו ללחום מלחמותם:
לפני ה'. והלא לא היה המשכן בחברון אלא מהו לפני ה' כל מקום שעושין תנאי או
כורתין ברית המקום שם הוא דוגמא ביפתח לפני ה' במצפה (שופטים י״א:י״א)
ודוגמא ומעלה מעל בה' וכיחש בעמיתו (ויקרא ה׳:כ״א) כדמפרש בתורת כהנים:

Verse 4

וילך דוד וגו'. הלך מיד למלחמה כשהמליכוהו כל ישראל שלא יאמרו ישראל כל
המלחמות שעשה דוד בימי שאול נוצח מזלו של שאול היה ועתה דואג להלחם לכך הלך
מיד למלחמה:

Verse 5

ויאמרו ישבי יבוס לדוד לא תבא הנה. אינו מפרש כאן למה ובשמואל (ב' ה') מפרש
ויאמר לדוד לא תבא הנה כי אם הסירך העורים והפסחים ראו שלא יוכלו לעמוד לפני
דוד ונתנו עורים ופסחים לפני שער העיר לאמר לא יבא דוד הנה כי אם ילחם עם
העורים הללו כי ידעו כי בזוי הוא למלך להלחם עם העורים ומתוך כך ישוב ולא
ילחם עמהם ודוד אמר בלבו אמת הוא כי לא נכון והגון לי להלחם עם עורים ועם
פסחים אך כל מי שיכה היבוסי היאך שיגע בצנור וימשכם וישליכם משם את העורים
על כן יאמרו עור ופסח לא יבא אל הבית אל בית דוד שיהא לו גנאי פן יאמרו עם
אלו נלחם דוד:

Verse 6

Verse 7

Verse 8

ויואב יחיה את שאר העיר. הוא בנה והחזיק לבנות בדקי החומה דוגמא בעזרא היחיו
את האבנים מערמות העפר (נחמיה ג׳:ל״ד):

Verse 9

Verse 10

Verse 11

ראש השלישים. ראש הגבורים כמו ושלשים על כלו (שמות י״ד:ז׳):
עורר את חניתו. כאשר הוא נלחם במלחמה לא היה חוזר במלחמה עד שיהרג בחניתו ג'
מאות חלל:
בן חכמוני. בשמואל (שמואל ב כ״ג:ח׳) כתוב תחכמוני הוא אביו ויפה כח האב מכח
הבן שכתוב בו (שם) על שמונה מאות גבורים חלל בפעם אחת:

Verse 12

הוא בשלושה הגבורים. הוא בכלל ג' הגבורים כי הוא אחד מהם ושלשה אלו גבורים
יותר משאר ל' ושלשה שנזכר בסמוך וכאן אינו מזכיר כי אם שנים ישבעם ואלעזר
ובשמואל (שמואל ב' כ"ג:י"א) מזכיר אף השלישי דכתיב ואחריו שמא בן אגא הררי
(שם א'):

Verse 13

בפס דמים. שם מקום ובשמואל באפס דמים:
והפלשתים נאספו שם למלחמה. שנזדרזו להנקם מישראל ומאותם גבורים שחרפו כמפורש
בשמואל (ב' כג) בחרפם בפלשתים:
מלאה שעורים. ורצו פלשתים לקוצרה ולהציתה באש:

Verse 14

Verse 15

וירדו שלושה מן השלושים. שלשה אלו היו ראש לכל השלושים:

Verse 16

ונציב פלשתים אז בבית לחם. שכבר בית לחם לקחו והעמידו בה נציב שופט זה בתחלת
מלכותו שעדיין פלשתים היו מושלים בם שכך מצינו שלפני בא דוד היו מושלים על
ישראל בימי שמשון ושמואל דכתיב (בשמואל א ד׳:ט׳) התחזקו והיו לאנשים פלשתים
פן תעבדו לעברים וגו':

Verse 17

מי ישקני מים מבור בית לחם. זה הי' מקומו של דוד דכתיב ודוד בן ישי מבית
הלחמי (שמואל א י״ח:ג׳) ולפי שהיה דוד תדיר מלומד ורגיל באותן מים נתאו' להם
וכל מים וכל אויר שאד' רגיל בהם יפין לו ושאין רגיל בהם ניזוק ודוגמא בריש
יוסיפון מלכ' אחת שחלת' על שנישאת חוצה מארץ מולדתה ואמרו הרופאים אין לה
רפואה עד שתרחץ ותהנה ממימי מקומה וכן עשו לה:

Verse 18

ויבקעו השלשה במחנה פלשתים. בל"א (דורך ברעכן די שאר"א):

וישאבו. כשהפלשתים עומדים בפני הבור באו ג' גבורי ישראל ובקעו ביניהם ושאבו
על כרחם:
וינסך אותם לה'. בר קפרא אומר חג הסוכות היה ונסכן על המזבח:

Verse 19

כי בנפשותם הביאום. שמסרו עצמם להריגה על המים:

Verse 20

ואבשי אחי יואב הוא היה ראש השלושה. לאותם שלשה שבקעו במחנה פלשתים ושאבו
המים ומה שאינו מזכיר את יואב עם הגבורים לפי שאין כבודו למנותו עם אלו כי
הוא היה שר צבא ראש לכולם:
ולו שם בשלשה. אותו השם היה לו שגבורתו היתה כנגד כל גבורות כולם וטעות הוא:

Verse 21

מן השלושה בשנים. הוא נכבד ולא כאותן שלשה כנגד השנים היתה גבורתו ולכלל
גבורות השלשה לא בא (וזהו) ועד השלשה לא בא:

Verse 22

בן איש חיל. דוגמא בן בליעל ובשמואל (ב' כ"ג) כתיב בן איש חי כי כן מנהג בני
האדם כשרואים אדם זריז אומרים זה כולו חי:
אריאל. גבורים בעלי כח ארי גבור וגם אל לשון אילי הארץ (יחזקאל י"ז):
רב פעלים. פעולות של גבורות הרבה עשה:
והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג. ולא חשש מן הצינה והקור, ויש
אומרים ביום השלג כל השנה כולה אין הארי מסוכן יותר מיום השלג כשבא אדם נגדו
זורק השלג ברגלו בין עיני האדם עד שלא יכול לראות והורגו ואני שמעתי כך על
זאת:

Verse 23

איש מדה. שאר בני אדם אין צריך למדוד כי אם מאומד יכול לידע ודוגמא אשר
ראינו בתוכה אנשי מדות (במדבר י"ג:ל"ב):
כמנור אורגים. עץ שכורכים עליו הבגד:

Verse 24

Verse 25

מן השלושים הנו נכבד הוא ואל השלשה. לכלל גבורת השלשה לא בא לאותן ג' שמזכיר
למעלה ולכן כתיב לא באלף:
על משמעתו. ל' מנוי וכן ובני עמון משמעתם (ישעיהו י"א:י"ד):

Verse 26

וגבורי החילים. אך לא כאותן של מעלה:

Chapter 12

Verse 1

עוד עצור. נחבא:

Verse 2

נשקי קשת. מזוינים בקשת ובחצים ומורים לפניהם ולאחריהם אף באבנים היו נותנים
על יתר הקשת אבן מורים ואני ראיתי כן הרבה:
מאחי שאול מבנימין. לפי שכולם יצאו מאיש אחד מבנימין קרויים כולם אחים
ולכבוד גדולת דוד אומר מאחי שאול שאפילו אחי שאול באו אליו בעוד שאול חי:

Verse 3

Verse 4

ועל השלשים. ראש לשלשים:

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

למצד מדברה. למצודות המדבר שנחבא מפני שאול דכתיב (שמואל א כ"ג:כ"ד) ויקומו
וילכו זיפה לפני שאול ודוד ואנשיו במדבר מעון בערבה וכתיב (שם כ, ד') ויעל
דוד משם וישב במצדות עין גדי:
ופני אריה. פניהם מפוחדים כאריה:
וכצבאים על ההרים למהר. קלים היו במרוצתם כי דרכן של צבאים לרוץ על ההרים
כשצדין אותם:

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

אלה מבני גד. כדכתיב למעלה ומן הגדי נבדלו אל דוד:
אחד למאה הקטן. הקטן שבכולם ירדוף מאה:
והגדול לאלף. והגדול שבכולם ירדוף אלף כאן נתקיים הפסוק ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם וגו':

Verse 16

אלה הם אשר עברו את הירדן בחודש הראשון. בניסן שכבר נפשרו השלגים:
ויבריחו את כל העמקים למזרח ולמערב. עברו את הירדן ובקעו במגיניהם את כל עמקי המים למזרח ולמערב ועברו ביבשה וי"א ויבריחו את כל העמקים עמים היושבים בעמקים:

Verse 17

מן בני בנימין יהודה עד למצד לדויד. אל המצודה אשר דוד נחבא שם מפני שאול ולקחו עמהם בן אחות דוד לפי שדאגו בני בנימן מדוד שמא סבור הוא דוד שבאו בני בנימין לכפותו ולתתו ביד שאול לפיכך לקחו עמהם וגם שאר מיהודה קרובי דוד כדכתיב מן בני בנימין ויהודה כשיראה דוד שבאו עמהם באמונתם שלא יחשדם בכל דבר:

Verse 18

ויצא דויד לפניהם. מן המצד:
ויען ויאמר להם וגו'. לבב ליחד לבבכם ולבבי יהיה כלב אחד ואם לרמותני לצרי בלא חמס בכפי. כי מה עשיתי לשאול כי הוא צודה את נפשי לקחתה על חנם:

Verse 19

ורוח לבשה את עמשי. טלטנ"ט בלע"ז ולא רוח נבואה כלומר זה הרוח והרצון לבשו שקפץ בראש לדבר לפני בנימין ויהודה הבאים עמו ודוגמתו ותהי על יפתח רוח ה' (שופטים י"א) ואמר לך דוד אתה אומר אם לשלום באתם ודאי לשלום באנו אליך ועמך בן ישי. אנו רוצים להיות עמך ולעזרך:
שלום שלום לך ושלום לעוזרך. ואתה שואל אלי לעזרך ודאי לעזרך באנו ולנו אין לך להחזיק טובה כי מאת השם הוא וזהו כי עזרך אלהיך:
ויקבלם דוד. לאותם בני בנימין ויתנם בראשי הגדוד שלו:

Verse 20

וממנשה נפלו על דוד. לעזרו:
בבואו עם פלשתים על שאול למלחמה. באותה מלחמה שנהרג בה שאול:
ולא עזרום. ח"ו שעזרו לפלשתים אלא בעצה שלחוהו סרני פלשתים, אלא כי עצה נתיעצו הסרנים לשלחו לביתו כי אמרו בראשינו יפול אל אדוניו דוגמת נפלו אל דוד:

Verse 21

Verse 22

על הגדוד. של עמלקים כשנשבו נשיו כי באותו פרק היה כי בלכתו אל צקלג כששלחוהו סרני פלשתים ובא אל צקלג כבר נשבו:

Verse 23

כי לעת יום ביום יבואו על דוד לעזרו. פתרונו מה לך לספר יותר מי ומי באו אליו אלא סוף דבר בכל עת ועת באים אל דוד:

עד למחנה גדול כמחנה אלהים. פתרון לא היה המחנה של דוד להיות כך גדול אלא כי מהשם היה המחנה כך גדול שבאו לו בעצת אלהים וזהו כמחנה אלהים ודוגמא מחנה אלהים דיעקב (בראשית ל״ב:ג׳) ויש לומר מרוב חיילות קרהו מחנה אלהים:

Verse 24

להסב מלכות שאול אליו. מן בני שאול ודוגמא ותסוב המלוכה:

Verse 25

בני יהודה נשאי צנה ורמח ששת אלפים ושמונה מאות. ואל תתמה שמיהודה באו לו מעט מכל שבט ושבט שבא לו שהרי אין צריך לבוא לו שום אדם מיהודה להמליכהו כי בני יהודה הם המליכוהו כבר בחברון אבל יתר השבטים שהיו עם בני שאול עד עתה הם הוצרכו לבוא בחברון להמליכו:
חלוצי צבא. המוציאים מן העם ודוגמתו חלוצי צבא דמטות, וי"א חלוצים כמו זריזים כמו רצה והחליצנו:

Verse 26

Verse 27

Verse 28

ויהוידע הנגיד לאהרן. הוא אביו של בניהו:
הנגיד לאהרן. המוציא והמביא:
ועמו שלשת אלפים ושבע מאות. כולם מבני אהרן הכהן ויהוידע שהיה בימי יואש בן בניהו בנו של יהוידע:
וצדוק נער. לפיכך אל תתמה שלא היה נגיד:
ובית אביו שרים עשרים ושנים. זה היא גדולה גדולה ועל כן לקחו הכהונה גדולה מאביתר ונתנוה לצדוק הכהן:

Verse 29

וצדוק נער. לפיכך אל תתמה שלא היה נגיד:
ובית אביו שרים עשרים ושנים. זה היא גדולה גדולה ועל כן לקחו הכהונה גדולה מאביתר ונתנוה לצדוק הכהן:

Verse 30

ומן בני בנימין אחי שאול וגו'. ואל תתמה שלא באו אלא כי אם ג' אלפים כי עד הנה מרביתם שומרים משמרת בני שאול לעוזרן:

Verse 31

Verse 32

Verse 33

ומבני ישששכר יודעי בינה לעתים. שיודעים לתת עצה לפי הענין של מעשה שצריך לדוד להתיעץ היאך יחזק המלכות מפני בני שאול:
ראשיהם מאתים. לבד מן השאר:
וכל אחיהם על פיהם. על עצתם:

Verse 34

ולעדור. ל' עדור ממש כמו (ישעיה יו"ד) כל ההרים אשר במעדר יעדרון ומתוך כך יעמדו הם כעורכי המלחמה וי"מ לעדור כמו לערוך מלחמה:
בלא לב ולב. מפורש בב"ר בין במתכוין בין שלא במתכוין היו מנצחין:

Verse 35

Verse 36

Verse 37

Verse 38

וגם כל שרית ישראל לב אחד להמליך את דוד. אע"פ שלא באו לחברון לכך שארית חסר אלף כלומר אפי' שארית לא היה שלא נשתיירו כי אם מעט כי כולם באו לחברון בשמחה:

Verse 39

ויהיו שם עם דוד ימים שלשה. ואל תתמה היכן לקחו כל החיל הזה כל כך אכילה ושתיה שהיה מספיק להם כי אחיהם הכינו להם מקודם לכן:

Verse 40

Verse 41

כי שמחה בישראל. שהיה להם מלך מצליח ומשכיל:

Chapter 13

Verse 1

ויועץ דוד עם שרי האלפים. שאמר להם דוד כבר עסקתם בתקנתכם להיות לכם מלך להושיע לכם ועתה תעסקו בכבוד אלהים:

Verse 2

נפרצה נשלחה. נפרצה אותה גדר שהיתה גדורה עד עתה שלא דרש שום אדם לאלהים ו נשלחה על אחינו הנשארים משום כבוד הארון:

Verse 3

Verse 4

Verse 5

מן שיחור מצרים ועד לבא חמת. דוגמא מלבוא חמת עד נחל מצרים:

Verse 6

בעלתה אל קרית. פתרון בעלתה שהיא קרית יערים:
להעלות משם וגו'. כדכתיב (בשמואל ב' ז') אשר נקרא שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו, כלומר שמו של הקב"ה נקרא על הארון אעפ"י שגלה ארון לפלשתים לא זז ממנו שם הזה שנתקדש:

Verse 7

וירכיבו את ארון האלהים על עגלה חדשה. מה ראה דוד שהרכיבו על עגלה חדשה ולא במשא הלוים כאשר עשה כשהביא אותו משם לציון באחרונה לפי שאמר דוד כל עומת שבא אלי כשהשיבוהו פלשתים על עגלה חדשה כדכתיב וישימו את הארון ה' על עגלה וגו' לפיכך נענש:
עזא ואחיו. בני אבינדב היו כדכתיב בשמואל (שם א' ו'):
נוהגים בעגלה. כמנהג נוהגי עגלה אחד הולך לפני העגלה ומיישר' בדרך ישרה ואחד בצד העגלה שלא תהפוך ליפול וכן כתיב (שמואל א' ו') ואחיו הולך לפני הארון ועזא בצד העגלה (שם) לפיכך שלח עזא את ידו לאחוז בארון כששמטו הבקר ולכך נענש:

Verse 8

כאן כתיב בכל עוז ובשמואל (שם) כתיב בכל עצי פתרון בכל עצי כלי שיר וכאן פתרון בכל עוז כלי שיר:
ובשירים ובכנורות ובנבלים ובתפים. כולם כלי שיר הם אבל מצלתים כלי שיר היה ולא היה עשוי כ"א להשמעת קול ודוגמתו כלי שיר שקורין פויקי"ן בל"א שמכין עליו במקלות והוא משמיע קול וכן מוכיח לקמן (ט"ו) ובמצלתים משמיעים וכתיב (שם) והמשוררים הימן אסף ואיתן במצלתים נחשת להשמיע ועוד למטה כתיב בשיר בית ה' במצלתים וגומר (לקמן כ"ה) ועל שם כך נקרא מצלתים וכן יירש הצלצל (דברים כ"ח:מ"ב) מין ארבה המשמיע קול כדכתיב בנבואות (יואל ב':ה') על הארבה כקול מרכבות על ראשי ההרים ירקדון וגו':

Verse 9

עד גורן כידון. שם מקום:

Verse 10

ויכהו על אשר שלח ידו על הארון. והוא שכתוב בשמואל (ב' ו') ויכהו שם אלהים על השל פתרון על השלח על שאחז בארון ודוגמתו (במלכים א כ"א:כ"ג) הכלבים יאכלו את בשר איזבל בחיל יזרעאל ופסוק אחר כתיב בחלק יזרעאל (שם ב' ט) כך נפרש כאן על השל השלח:
וימת שם לפני אלהים. לפני ארון אלהים (בשמואל ב ו':ז') כתיב וימת שם עם ארון האלהים:

Verse 11

Verse 12

ויירא דוד את האלהים ביום ההוא לאמר. מה הוא ירא לאמר שאמר איך אביא אלי ארון ה':

Verse 13

הגתי. מגת היה בתחילה מקודם היה מתגורר בגת ולוי היה כדכתיב (לקמן ט"ו)
ויאמר דוד לשרי הלוים להעמיד את אחיהם המשוררים וכתיב בסמוך (שם) ועבד אדם
ויחיה שוערים לארון:

Chapter 14

Verse 1

וישלח. חירם מלך צור מפורש בב"ר למוד היה האיש הזה להיות אוהב לשבט יהודה כן
עשה חירה העדולמי ליהודה:
וחרשי קיר וחרשי עצים. אומנים:

Verse 2

וידע דויד כי הכינו ה' למלך. כשראה ששלחו לו מלכי עמים תשורות:

Verse 3

ויקח דויד וגו'. וכל זה חזקו של דוד:

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

וישמעו פלשתים כי נמשח דויד למלך על כל ישראל ויעלו כל פלשתים. לפי שפלשתים
היו מושלים כל הימים עד שבא שאול ודוד כדכתיב (שופטים ט״ו:י״א) בשמשון
ויאמרו לשמשון הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים וכן (בשמואל א ד׳:ט׳) התחזקו
והיו לאנשים פלשתים פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם וגו' וכן למעלה בפרשה זו
ויראו כל איש ישראל וגומר ויעזבו עריהם וינוסו ויבאו פלשתים וישבו בהם באותן
ז' שנים שמלך דוד בחברון לבד לא אמרו דבר ולא חששו על שמלך דוד על חברון כי
אמרו מה לנו שמא נציב או שר מנהו לדוד על חברון אבל כשנמשח למלך על כל ישראל
אז עלו כל הפלשתים לבקש את דוד שלא רצו שיהא מלך בישראל אלא שעוד הם יהיו
מושלים עליהם:

Verse 9

Verse 10

וישאל דויד באלהים. ע"י אורים ותומים:

Verse 11

ויעלו בבעל פרצים. שנקרא אחרי כן בעל פרצים על שם מעשה אשר פרץ האלהים את
אויביו בידו שנסו ונפרצו זה מעל זה:
כפרץ מים. כגלי מים שנפרצי' ממקומם ונופלים למקום אחר:

Verse 12

Verse 13

Verse 14

הסב מעליהם. אמרה מדת הדין לפני המקום רבש"ע למה העברת את שאול מלפני דוד
אמר לה על שלא המתין לשמואל שבעת ימים כאשר צוהו אמר לה הקב"ה אנסה עתה את
דוד הסב מעליהם וגו' וכל זה שמר דוד:

Chapter 15

Verse 1

Verse 2

כי אם הלוים כי בם בחר. כלומר בלוים בחר ולא בעגלה שלפי שהרכבנוהו בעגלה
נענש עוזה וזהו שאמר למטה כי למבראשונה לא אתם פרץ ה' אלהינו בנו כי לא
דרשנוהו כמשפט שהרכבנוהו בעגלה:

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

כדבר ה' בכתפם. לשאת אותו ולא ממש בכתפם כי אם במוטות עליהם:

Verse 16

Verse 17

Verse 18

ועמהם אחיהם המשנים. משנה להם לשוערים:
זכריהו בן. כך שמו וכל אלו משוררים ושוערים היו בדרך שהביאו את הארון
והמשוררים והשוערים שהעמיד דוד לאחר שנתנו הארון אל האהל אשר נטה לו דוד
ובמשכן שילה היו שוערים ובדרך לא היו שוערים לפי שלא הוצרכו כל כך שוערים
לפיכך נעשו משוררים חוץ משנים ברכי' ואלקנה וכל זה היה בדרך אבל בנוח הארון
היו משוררים שוערים:

Verse 19

והמשוררים הימן אסף ואיתן וגו'. להשמיע קול הם היו ממונים על אותו כלי שיר:

Verse 20

וזכריה ועזיאל וגו'. אלו שנאמרו בפסוק למעלה שהיו שוערים החזירו כאן לעשות
משוררים:
על עלמות. על אותן כלי שיר שמנגנין בהם אותן מזמורים למנצח על עלמות וגו':

Verse 21

ומתתיהו ואליפלהו וגו'. על השמינית לנצח אותו כלי שיר שמנגנין עליו אותן
מזמורים למנצח על השמינית:

Verse 22

וכנניהו שר הלוים במשא. במה היה שר במשא בנשאות השיר:

יסר במשא. מייסר ומוכיח אותם על המשא בנגון נעימות שיר אם להרים קול אם להשפיל:
כי מבין הוא. במשא בנשיאות הנגון ולשון מבין נופל על למוד השיר ודוגמא ויהי מספרם עם אחיהם מלמדי שיר לה' כל המבין וגומר וכתוב ויפילו גורלות וגו' מבין עם תלמיד:

Verse 23

Verse 24

Verse 25

Verse 26

ויהי בעזר האלהים. רבותינו אמרו מכאן שהארון נושא את עצמו:

Verse 27

ודוד מכרבל. כמו בדניאל בכרבלתהון דוגמא כרבלתא דתרנגולא:
וכל הלוים. כמו כן מכורבלים במעיל בוץ ולפי שהיה דוד משורר כמו לוים לבש גם הוא לבושיהם שלבשו גם הם וראיה להבדיל כך היה מנהג מלכים ושרים של עובדי כוכבים ומזלות שאוכלים עם כהניהם כחוקם היו לובשים לבושי כהניהם:
ועל דויד אפוד בד. כאותו אפוד של אהרן שהיה כמין שני לבדין אחד לפנים ואחד לאחור ומגיע עד מתניו והיה האזור ארוג ממנו וחגרו בו:

Verse 28

Verse 29

ומיכל בת שאול וגו'. לפי שספר דברי הימים בשביל כבוד דוד הוא לפיכך אין כתוב כאן מה אמרה מיכל לדוד כמו שכתוב בשמואל מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הריקים כי זילותא של דוד היה שאמרה לו אשה כן:

Chapter 16

Verse 1

Verse 2

ויברך את העם בשם ה'. שנקרא על הארון כדכתיב למעלה את ארון האלהים ה' יושב הכרובים אשר נקרא שם:

Verse 3

ואשפר. אחד משה בפר:
ואשישה. אחד משה בהין, ואשישה דוגמת אשישי ענבים (הושע ג׳:א׳) צלוחית:

Verse 4

ולהזכיר ולהודות ולהלל. להזכיר לומר אותן שני מזמורים שכתוב בהם מזמור לדוד להזכיר (תהילים ל״ח:א׳) ולהודות הודו לה' קראו בשמו (שם ק"ה) ולהלל. ואותן מזמורים שמתחילין הללויה:

Verse 5

Verse 6

ובניהו ויחזיאל הכהנים בחצרות תמיד. חצוצרות כלי שיר של כהנים הוא דוגמא למעלה (ט"ו) ושבניהו וגו' ובניהו ואליעזר הכהנים מחצצרים בחצוצרות:

Verse 7

להודות לה' ביד אסף ואחיו. שאסף היה מתחיל הודו לה' קראו בשמו ואחרי כן כל אחיו עונים אחריו ודוגמא בעזרא (נחמיה י"א) ומתניה בן מיכא בן זבדי בן אסף ראש התהלה יהודה לתפלה, לכלי שיר הידות שמו כדכתיב בעזרא (שם י"ב) הלוים ישוע בנוי קדמיאל שרביה יהודה מתניה על הידות:

Verse 8

הודיעו בעמים עלילותיו. מעשה גבורותיו ונפלאותיו שפעל עם הארון קראו בשמו. קראו ה' (ה') יעזר לארונו דוגמא (מלכים א' י"ח) וקראתם בשם אלהיכם ואני אקרא בשם ה' אצל ה' נופל לומר ל' קריאה שנפלאות עשה:

Verse 9

Verse 10

התהללו בשם קדשו. לומר כל מי שמאמין באלהינו הוא יעזרנו דוגמא ובקדוש ישראל תתהלל (ישעיהו מ״א:ט״ז):
בשם קדשו. שיש לך אלוה קדוש וכן כה' אלהינו בכל קראנו אליו (דברים ד׳:ז׳):
ישמח לב מבקשי ה'. ובהיטיב יכול לשמוח לבו מי שמבקש לה' בלב שלם לכך:

Verse 11

דרשו ה' ועזו. מקדש וארון נקראו עזו דכתיב ויתן לשבי עזו (תהילים ע״ח:ס״א) שנתן ארונו להביאו בשבי וכתיב קומה ה' למנוחתך אתה וארון עוזך (שם קלב) ועל כן נקרא אלעזר השומרו עזא על שם ששמר הארון שנקרא עז דוגמא על שם ד' מאות שקל כסף והוא חשבון גמטריא של עפרן וכן הרבה דן ידין עמו (בראשית כ״ג:ט״ז) יהודה יודוך אחיך (שם):

Verse 12

זכרו נפלאותיו. מכת עכברים ושלקחו פרות עלות ובניהם כלו בבית וישרנה הפרות (שמואל א ו׳:י״ב) ולא חזרו לאחוריהם ופרץ בעזא וכל השיר נעשה על הארון (שם) והיו אומרים אותו על תמיד של שחר ושירו לה' על תמיד של בין הערבים ולמי אני אומר שיזכירו נפלאותיו של תמים דעים:

Verse 13

זרע ישראל עבדו וגו'. הוא ה' אלהינו וגו':

Verse 14

Verse 15

זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור. התורה אשר צוה להודיע בעולם אחר אלף דור וראה שאין העולם מתקיים בלא תורה והעביר מהם תשע מאות ושבעים וד' דורות ועתה מספר מה הוא:

Verse 16

Verse 17

ויעמידה ליעקב לחוק וגו':

Verse 18

לאמר לך אתן ארץ כנען. שעם כל אחד ואחד כרת ברית לתת להם את ארץ כנען:

Verse 19

בהיותכם מתי מספר. אז נשבע לתת להם את ארץ כנען חבל נתלתכם וזהו דבר גדול שאין לומר מרוב עם שהייתם תפשתם ארץ כנען אלא בהיותכם מתי מספר וא"ת אפי' לאלף ויותר יש מספר ומהו שכתוב בה בהיותכם מתי מספר לכך נאמר כמעט וגרים בה פתרון אם למיושב אחד הייתי אומר לאברהם לבד ליצחק בלבד ליעקב בלבד לאחד מהם היה אומר לך אתן ארץ כנען לא היה תימה שהרי מיושבים בה היו אלא הוא נשבע לתת להם את הארץ, בשעה שהיו אבותיכם גרים בה דכתיב היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק ועוד אם לגר תושב היה אומר לך ולזרעך אתן את הארץ הזאת לא היה פלא כל כך בזה שאפילו גרים ותושבים לא היו אלא:

Verse 20

ויתהלכו מגוי אל גוי. אברהם הלך למצרים ולגרר וכן יצחק וכן יעקב היה בבית לבן עשרים שנה וגם עתה כי וילכו לא נאמר אלא ויתהלכו פולאיט"ר בלע"ז:

Verse 21

לא הניח לאיש לעשקם. אע"פ כן שהלכו ממקום למקום ומנהג להזיק עוברי דרכים כשבאין למלון מוצאין עליהן עלילות אבל אלו לא הניח הקב"ה להזיקם ולעשקם דוגמא או עשק את עמיתו (ויקרא ה׳:כ״א) ואם תאמר מה שלא עשקום חומסי דרכים ושאר הארצות שעברו אלו בתוכן לפי שלא הרגישו בם אבל אם היו מרגישים בם היו עושקים אותם לכך נאמר ויוכח עליהם מלכים כלומר ודאי עשקום כגון פרעה לאברהם ואבימלך ליצחק ולבן ושכם ליעקב ואמר להם הקדוש ברוך הוא:

Verse 22

אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו. באברהם כתיב (בראשית י״ב:י״ז) וינגע ה' את פרעה וכתיב (שם כ') ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו הנך מת וגו' ביעקב כתיב ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה (שם ל"ח) ויאמר לו השמר לך וגו' ועוד ביעקב שבאו אליו להרגו על שהרגו שכם וחמור וכתיב (שם ל"ה) ויסעו ויהי חתת אלהים ובספר (תהילים ק״ה:ט״ז) מפורש יותר כי המזמור אינו מסוים כאן כדכתיב התם ויקרא רעב על הארץ וגו' כדי להגלותם למצרים:

Verse 23

Verse 24

ספרו. ישועה שעשה לנו כשגלה הארון אל ארץ פלשתים:
בכל העמים נפלאותיו. שעשה עם הארון:

Verse 25

Verse 26

כי כל אלהי העמים אלילים. תהו מעשה ידי אדם ודוגמתו בנבואת (חבקוק ב׳:י״ח)
מה הועיל פסל כי פסלו יצרו וגו' עד לעשות אלילים אלמים וה' שמים עשה באלילים
כתיב לעשות אבל הקב"ה עושה שמים וארץ וכל צבאם:

Verse 27

הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו. אבל האחרים כמת מוטלים במקום שמשימין אותם
שם מונחים לפי שאלהינו הוא אלהים אמת:

Verse 28

הבו לה' משפחות עמים. ומה יתנו לו מפרש כבוד ועוז:

Verse 29

הבו לה' כבוד שמו. שמו אדני והוא אדון לכל וזהו הבו לה' כבוד שמו כי כשמו כן
תהלתו:
השתחוו לה' בהדרת קודש. כי כן אמרנו הוד והדר לפניו:

Verse 30

חילו מלפניו כל הארץ אף תכון תבל בל תמוט. מלך כשרואה שדואגים ויראים ממנו
אז הוא מטיל עליהם יותר אימה והם דואגים ממנו יותר שלא יחריב כל בתיהם ומדת
הקב"ה אינו עושה כן כשהעולם יראים ממנו אז תכון תבל בל תמוט שהוא עושה נקמה
והישרים מתקיימים והארץ מתקיימת ואינה מתמוטטת לכן חילו מלפניו כל הארץ אך
אל תדאגו כי לא יבא הקב"ה כי אם לתקן העולם לישבו אבל כשאין הבריות דואגים
ממנו וחוטאים אז יהפכם ויאבדם:

Verse 31

ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ה' מלך. כשאדם מולך הכל עצבים שאינן
יודעים אם יש שטף בדינו אבל כשימלוך הקב"ה ישמחו השמים והארץ וכל הישרים
יאמרו עתה מלך ה' שהחזיר לנו את הארון:

Verse 32

ירעם הים ומלואו. כל בריות שבים דוגמא רנו שמים כי עשה ה' על שהחזיר לנו את
הארון ושלח מלאכי חבלה לעשות משפט בפלשתים:

Verse 33

Verse 34

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. זה אינו סיום המזמור בפסוק זה אלא מזמור
הודו לה' קראו בשמו וגם אמרו הושיענו אלהי ישענו מאותו מזמור ואף המזמור
(תהילים ק״ו:מ״ז) הוא מתחיל בפסוק זה כי היאך נופל כאן ואמרו הושיענו וקבצנו
מן הגוים כי היכן גלו בימי דוד שאומר קבצנו מן הגוים וכך סדר בתהלים המזמור
מתחיל הודו לה' קראו בשמו ואינו מסיים כי אם עד ברוך ה' אלהי ישראל וגו'
(שם) עד אמן הללויה שהכל מענין אחד ולפי שהוא מזמור גדול חלקו ומתחיל הודו

לה' כי טוב וכן איוב, (איוב כ״ז:א׳) כשהוצרך להאריך המענה קצרו וחלקו לשנים ואומר ויוסף איוב שאת משלו כי בשירה מחמת גיעגועי שמחתו לא יכול להאריך וחלקו לשנים וכן לענין קינה מחמת רוב צערו אינו יכול להאריך וחלקו לשנים כי גם שירה וגם קינה כאחת נאמרים שהרי חנה כשבאה להתפלל בעזרה (ש"א ח) חשבה עלי לשכורה שהיה סבור שמחמת יין עשתה והיא אמרה ויין ושכר לא שתיתי וגו' כי מרוב שיחי וכעסי מכלל שבענין אחד שכור וצער הם מתנהגים:

Verse 35

ואמרו הושיענו. בסוף המזמור (תהלים קה) שמדבר למעלה בשביה וילחצום אויביהם ויכנעו תחת ידם וכתיב אחריו ויתן אותם לרחמים לפני כל שוביהם ועכשיו נופל לומר הושיענו ה' אלהינו וקבצנו מן הגוים כאשר עשית להם ובתהלים אין כתיב ואמרו כ"א הושיענו כי כן נופל לומר ולכך אמר דוד כשהביא הארון ב' מזמורים הללו ומפורש בב"ר לפי שהפרות כששרו אמרו שני מזמורים הללו (עיין מסכת ע"א כד) רבי שמואל בר נחמני אמר וישרנה הפרות מה שירה אמרו הודו לה' קראו בשמו רבי אליעזר אמר שירו לה' כל הארץ וגו' לפיכך תקנם דוד לאמרם לפני הארון מזמור אחד שחרית ומזמור אחד ערבית, מפי רבינו אלעזר בר משולם ז"ל:

Verse 36

Verse 37

לשרת לפני הארון תמיד. בשיר:
לדבר יום ביומו. ערב ובוקר:

Verse 38

ועובד אדום ואחיהם. עזב עם אסף לשורר:
ועובד אדום בן ידיתון הניח לשוערים לארון:

Verse 39

ואת צדוק הכהן. היה ראש ואחיו הכהנים עמו נתן דוד לפני משכן ה' אשר בגבעון ולא עזב שום כהן עם הארון כי לא הוצרכו לעבוד עבודת זבח לקרבן:

Verse 40

Verse 41

ושאר הברורים. המובחרים:
אשר נקבו בשמות. אנשים גדולים קרויים בשם לשורר לפני המזבח בשעת הקרבת הקרבנות:

Verse 42

ובני ידותון לשער. כמו לשוערים ובשנת הארבעים למלכות בית דוד שמו אותם ראש למשוררים כדכתיב (לקמן כ"ה) לידותון בני ידותון וגו' ששה על ידי אביהם הנביא על הודות והלל לה':

Chapter 17

Verse 1

ויהי כאשר ישב דויד. (בשמואל ב ז׳:ב׳) כתיב וה' הניח לו מסביב וגו' וארון האלהים יושב בתוך היריעה כדכתיב למעלה הימנה בתוך האהל אשר נטה לו דוד אמר דוד הקב"ה קיים בו והניח לכם מכל אויביכם מסביב וגם אנכי מוטל עלי לעשות מה שכתוב בסמוך והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו לשכן שמו שם כלומר אעשה לו משכן:

Verse 2

Verse 3

ויהי בלילה ההוא וגו'. מפורש במדרש אמר לו הקב"ה לנתן הנביא האדם הזה שאני שולח אליו נדרן הוא צא ואמור לו עד שלא ישבע לבנותו לא אתה תבנה הבית לשבתי, ד"א האדם שאני שולחך אצלו זריז הוא לך אמור לו קודם שישכור פועלים:

Verse 4

Verse 5

ואהיה מאהל אל אהל וממשכן. כלומר ואהיה מתהלך מאהל אל אהל וממשכן אל משכן מגלגל לשילה ומשילה לנוב ומנוב לגבעון ואף על גב שהייתי מטלטל מאהל אל אהל וממשכן למשכן:

Verse 6

בכל אשר התהלכתי בכל ישראל הדבר דברתי את אחד שופטי ישראל אשר צויתי לרעות את עמי לאמר למה לא בניתם לי בית ארזים. זה לא עשיתי ואף הם מאליהם לא עלה במחשבתם לבנות לי בית כאשר עלה במחשבתך:

Verse 7

כה אמר ה' צבאות. מה שעלה במחשבתך אני אשלם לך:
מן הנוה. נוה הרועים וגדרות צאן:

Verse 8

ועשיתי לך שם כשם הגדולים. כשם מלכים גדולים כי למעלה כתיב ויצא שם דוד בכל הארצות (שמואל א' ל"א):

Verse 9

ושמתי מקום וגו'. ושכן תחתיו לא כמו שהיה בימי שאול כשנהרג שאול וינוסו ישראל וישבו פלשתים תחתם:
ולא יוסיפו בני עולה לבלתו. כמו לענותו:

Verse 10

ולמימים אשר צויתי שופטים על עמי ישראל. לא היה מנוחה להם כמוך אשר הכנעתי את כל אויביך לפניך:
ואגד לך. מה יהיה שכרך שרצית לבנות לי בית:
ובית יבנה לך ה'. אתה חשבת לבנות לי בית לשמי באותה מדה יהיה שכרך ומבשרך הקב"ה כי בית יעשה לך ה' שיתן לך בן שימלוך תחתך וישב על כסא ישראל במקומך וכל דבר שתתקיים בבן אדם אחריו קרוי בית וכן הוא אומר והקימותי את זרעך אחריך:

Verse 11

והיה כי מלאו ימיך ללכת עם אבותיך. כלומר אל תירא שאני ממהר את הדבר אלא כי מלאו ימיך אז יהיה ואז והקימותי את זרעך אחריך וגו' (מלכים א א׳:י״ד)
והכינותי את מלכותו, וכן הוא אומר בשלמה ותכון מלכותו מאד:

Verse 12

Verse 13

אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן. (ובשמואל ב ז׳:י״ד) כתיב אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ופתרון אם יחטא נגדי איסרנו על יד כאדם שמיסר את בנו בשבט אנשים שהקים לו לשטן את רזון ואת ואת הדד ועל אותו פסוק נופל לומר וחסדי לא אסיר ממנו כאשר הסירותי מעם שאול שהיה לפניך וכשפשע לפני העברתי המלוכה ממנו ומזרעו בשמואל (שם) כתיב מעם שאול ומה שלא נכתב כאן אשר בהעותו וגו' משום כבודו של דוד שאינו רוצה לדבר בזה הספר שום זילות לבית דוד:

Verse 14

Verse 15

Verse 16

כי הביאתני עד הלום. מנוה רועים הביאתני למלכות:

Verse 17

ותקטן זאת בעיניך. שנתת לי המלכות:
למרחוק. שהעמדת את מלכותי לעתים רחוקים שאמרת והעמדתיהו בביתי ובמלכותי עד עולם:
וראיתני כתור האדם המעלה. שהשויתני והושבתני בשורות הגדולים כלומר קטן הייתי והושבתני בשורות נדיבי עמך שאמרת לי ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים:
כתור. פתרון שורה ודוגמא (בכלאים) ראש תור ירק:

Verse 18

מה יוסיף עוד דויד אליך. פתרון מה צורך עוד לדוד לבקשך:
לכבוד את עבדך. בשביל לעשות כבוד לי שאני עבדך ואתה ידעת מאליך ובשמואל (שם) כתיב ומה יוסיף דוד עוד לדבר אליך ואתה ידעת את עבדך ה':

Verse 19

ה' בעבור עבדך. כך מוסב פסוק זה על העליון ועל כך עשית להודיעני את כל הגדולה הזאת שהודעתני והכל מרצון לבך לכן

Verse 20

ה' אין כמוך. ושמא תאמר גדול כמוהו אינו אבל מעט קטן ממנו יש לכך נאמר:
ואין אלהים זולתך. אין כמוך ואין זולתך באלהים אף בעממים:
בכל אשר שמענו באזנינו. כל ימינו:

Verse 21

ומי כעמך ישראל גוי אחד. ממה הם מיוחדים מכל העמים מזה אשר הלך אלהים בעצמו לפדותם לו לעם כמו שכתוב אני יוצא בתוך מצרים (שמות י"ב) מזה אנו מיוחדים שלא עשה זה לשום אומה בעולם:

לגרש מפני עמך אשר פדית ממצרים גוים. ולפי שאתה יחיד בעולמך ועמך מיוחדים
מכל אום ולכך נאה לך לתת להם מלך הגון וגדול:

Verse 22

Verse 23

Verse 24

ויאמן ויגדל שמך עד עולם לאמר. שיאמרו ה' צבאות אלהי ישראל אלהים לישראל וגם
קיים דברו:
ובית דוד עבדך נכון לפניך. שדברת וכסאו יהיה נכון עד עולם:

Verse 25

כי אתה אלהי גלית. פתרון ודאי נאה לך לאמן דבריך כי אתה בעצמך גלית אוזן
לבנות לי בית כדכתיב (לעיל) ואגיד לך ובית יבנה לך ה':
על כן מצא עבדך להתפלל לפניך. כלומר אם לא היית בעצמך אומר לי להביא על זרעי
הטובות האלה לא היה עולה על דעתי לבקש אשר מי אני אשר הביאותני אפילו עד
הלום אבל הואיל שאמרת למענך להביא לי כל הטובות הללו לפיכך אני מתפלל שתאמן
את דבריך:

Verse 26

Verse 27

כי אתה ה' ברכת. כלומר ברכתני:
ומבורך לעולם. כלומר ועבדך יהא מבורך לעולם:

Chapter 18

Verse 1

ויהי אחרי כן ויך דויד. אחר שאמר דוד לבנות בית וא"ל הקב"ה לא תבנה אתה אמר
דוד הואיל ואין עלי לבנות הבית אלא בני עתה אכינה ואסדר לו הכל לכשיבא בני
לבנות הבית שיהא לו הכל מזומן ועתה מניח הכל והולך ומספר היאך זימן לו הבנין
שנלחם עם אויביו והקדיש שללם לבנין הבית וכן דרך הפסוק לדברו ודוגמא באליהו
ובאלישע מאחר שאמר יהי נא פי שנים ברוחך אלי מניח כל המעשה מן המלכים ומספר
והולך מן נפלאות אלישע היאך היו פי שנים עד שישלים הכל:

Verse 2

Verse 3

ויך דויד את הדדעזר מלך צובה חמתה. בחמת היתה המלחמה ובחמת הכם דוד
חמתה:
להציב ידו. פתרונו כשהלך להציב כחו להשיב גבולו ולהציב בנהר פרת שהיה משיב
לגבול נהר פרת ודוגמא (שמואל ב י"ח:י"ח) ואבשלום לקח ויצב לו בחייו וגו'
ויקרא לה יד אבשלום שפתרונו כח גבול אבשלום, ד"א ויקרא לה יד אבשלום בתוך

המצבה צר אבשלו' צורת אורך ידו כדכתיב באותו פסוק כי אמר זאת הצורה המצויירת אחר יד אבשלום, (מפי ר' יצחק בר שמואל בנרבונ"א שמעתי כן):

Verse 4

ויעקר דויד. ומשום דכתיב לא ירבה לו סוסים כדכתיב (דברים י"ז) ואת סוסיהם תעקר (יהושע י״א:ו׳):
ויותר ממנו מאה רכב. לא ירבה לו סוסים הא כדי מרכבתו מותר:

Verse 5

ויבא ארם דרמשק. (בשמואל ב ח׳:ה׳) כתיב דמשק ודרך הפסוק לדבר כן כמו מן שבט שרביט שהרי אייסר אתכם בשוטים תרגום שרביטים גם זו אמר ר' יצחק:

Verse 6

וישם דוד בארם דרמשק. פתרון נציבים (ובשמואל שם) כתיב בפירוש וישם דוד בארם דמשק נציבים:

Verse 7

שלטי הזהב. בויכר"ש בלע"ז דוגמתו (בירמיהו נ״א:י״א) הברו החצים מלאו השלטים:

Verse 8

נחשת רבה מאד בה עשה וגו'. וזהו שאמר כיון שאמר דוד לבנות הבית ואמר הקב"ה לו לא אתה תבנה הבית כי אם בנך מספר והולך היאך זימן לו לבנות הבנין:

Verse 9

Verse 10

כי איש מלחמות תעו. בעל מחלוקתו היה וכן מוכיח למעלה ויך דוד את הדרעזר וכי מה עניין להם לחמת לערוך בו מלחמה אלא הדרעזר מלך צובה הלך להלחם על תעו מלך חמת בחמת ובעוד כן בא דוד עליו והכהו וכל כלי זהב וכסף ונחשת הביא לדוד וכן (בשמואל ב ח׳:י׳) ובידו היה כלי כסף וכלי זהב וכלי נחשת:

Verse 11

Verse 12

Verse 13

וישם באדום נציבים. שלטונים שלא רצה להמליך עליהם מלך:

Verse 14

משפט וצדקה. משך עצמו מלהלחם עוד ומלצאת ולבא עוד במלחמה והיה יושב ושופט תמיד ישראל בצדקה:

Verse 15

ויואב וגו'. על הצבא לפי שמשך ידו מלצאת עוד בצבא הניח יואב על הצבא להלחם כל מלחמתו כל זה מוסב על עשה משפט וצדקה ומה שהפסיק ויואב על הצבא משום הכי

הוצרך שלא תאמר הואיל ודוד עשה משפט אם כן לא היו ישראל עוד נלחמים לכך נאמר ויואב על הצבא:
מזכיר. חוזר לראש שהיה מזכיר איזה דין בא לפני המלך תחלה דוגמא להביא את ספר הזכרונות דברי הימים (אסתר ו' א'):

Verse 16

ושושא סופר. אחילוד מזכיר ושושא כותב על ידו:

Verse 17

על הכרתי והפלתי. פתרונו אומות היו כדכתיב (צפניה ב') הוי גוי כרתים ומאומותם היו עם דוד אנשים גבורי חיל ובניהו עליהם ודוגמא (בשמואל ב' טו) וכל עבדיו עוברים על ידו וכל הכרתי וכל הפלתי וכל הגתים וגומר:
ובני דוד הראשונים ליד המלך. פתרונו ובני דוד היו תמיד ראשוני' אצל המלך לעשות כל צרכו:

Chapter 19

Verse 1

Verse 2

כי עשה אביו עמי חסד. לקח דוד אביו ואמו ואחיו ובית אביו והושיבם במחוז מלך מואב כדכתיב (שמואל א כ"ב:ג') וילך דויד משם מצפה מואב ויאמר אל מלך מואב יצא נא אבי ואמי אתכם וגו' ובאו בני מואב והרגום כולם חוץ מאליהו אחי דוד שברח לארץ בני עמון וקבלו נחש מלך בני עמון שהרי לא נזכרו עוד חוץ מאליהו שכתוב במחלקות בנשיאים ליהודה אליהו מאחי דוד (לקמן א' כ"ז) וזהו אשר עשה אביו עמי חסד ועל פי אותה איבה הכה דוד את מואב והתעולל בהם יותר מיתר אויביו דכתיב (בשמואל ב ח':א') ויך דוד את מואב וגו':

Verse 3

המכבד דוד את אביך בעיניך. והלא כתוב בתורתם לא תדרוש שלומם וטובתם (דברים כ"ג:ז') וסבור אתה שמניח מצות אלהיו ובא לדרוש שלומך ולכבוד אביך שלח לך מנחמים הלא בעבור לחקור וגו':

Verse 4

מדויהם. כמו מדו בד (ויקרא ו'):
בחצי עד המפשעה. עד ערותן פנים ואחור (ובשמואל ב' ט') כתיב שתותיהם עד ערותן כמו חשופי שת ערות מצרים (ישעיהו כ':ד'):

Verse 5

Verse 6

מן ארם נהרים ומן ארם מעכה. ארמים הרבה היו וזהו ארם מעכה ארם היושבים במעכה ומן ארמים יושבים על נהר פרת וארם צובה וארם סתם הוא ועיקר האומה וכן עמונים היושבים בעמון קרוים עמונים ועיקר האומה בשאר מקומות וכן בני עשו בארץ שעיר באדום:

Verse 7

Verse 8

Verse 9

לבדם בשדה. חלקו חיילותם לשתי מערכות בני עמון במערכה אחת פתח העיר כנגד כל ישראל והמלכים אשר עמהם במערכה אחרות לבדם בשדה מאחור לישראל:

Verse 10

Verse 11

ביד אבשי. לאבישי שכל דברי הימים כתיב אבשי וגם אבשי קרינן לבד מאלו שנים שיצאו מן הכלל על פי המסורה ולכך בכל הספר הזה אבשי שכל הספר הזה נכתב בשביל כבודו של דוד ואין זה כבודו שיקראו לבן אחותו אבישי דמשמע גם אני חשוב כדוד כי אבי הוא ישי לכך בכל הספר הזה אבשי ובכל ספר שמואל אבישי לבד חד אבשי ואת יתר העם נתן ביד אבשי ועל פי המסורה שהרי כן הוא שהיה ישי אבי אמו צרויה שהיא היתה אמו:

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

ושופך שר צבא. (ובשמואל כ"ט) כתיב ושובך שר צבא פירשו רבותינו בסוטה שובך שהוא גבוה כשובך שופך שהיה שופך דמים כמים:

Chapter 20

Verse 1

ויהי לעת תשובת השנה. כשהעשבים בשדה להאכיל הסוסים:

Verse 2

ובה אבן יקרה. בעטרה:
ותהי על ראש דויד. יש מפרשים על ראש דוד ממש ויש לתמוה היאך ראשו סובלת ורבותינו פירשו אבן שואבת היתה בה ושמעתי בנרבונא כי מנהג בארץ ישמעאל שתולין כתר של מלך מלמעלה על ראשו והוא יושב כנגדה מלמטה תחתיה על כסא ומה שכתוב ותהי על ראש דוד שנראית כמו על ראשו:

Verse 3

Verse 4

ויהי אחרי כן ותעמוד מלחמה בגזר. מה שמחוסר כאן בזו הפרשה כתוב בשמואל (ב' כ"א) ותהי עוד מלחמה לפלשתים את ישראל וירד דוד ועבדיו עמו וילחמו את הפלשתים ואף זה משום כבודו של דוד לא נכתבה כאן שהרי כתיב שם ויעף דוד וכתיב (שם) וישבי בנוב אשר בילידי הרפא עד והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד ולולי שעזרו אבישי בן צרויה היה נופל בידו של ישבי ולפי אותו גנאי לא כתבו כאן:
אז הכה סבכי החשתי את ספי מילידי הרפא. ובשמואל (שם) כתיב את סף אשר בילידי הרפא שהיה אחיו של גלית הפלשתי ואחי ישבי בנוב:

Verse 5

ויך אלחנן בן יעיר. אחד מגבורי דוד היה:
את לחמי אחי גלית הגתי ועץ חניתו כמנור אורגים. כאותו עץ עגול שכורכין בו הבגד בשעת האריגה ויונתן תרגם אותו פסוק בשמואל וקטל דוד בן ישי מחי פרוכת בית מקדשא דמבית לחם, ופתרון יעיר כמו יער הלבנון מדה כנגד מדה יבא דוד שאמו אורגת פרוכת לבית המקדש במנור אורגים ויהרוג את גלית שעץ חניתו כמנור אורגי' ולמה קראו אלחנן שחננו ה' ונראה שגלית הגתי אינו גלית הפלשתי אחת ששם קוראו גלית הפלשתי ואחת שהרי למעלה כתיב אז הכה סבכי החשתי את ספי מילידי הרפאים וגם למטה כתוב כן וגם הוא יולד להרפה מכלל שלא מזכיר אף באחי גלית הגתי מילידי הרפה שאינו בנה:

Verse 6

ויהי איש מדה. דוגמא אנשי מדות (במדבר י״ג:ל״ב) כלומר איש גדול ולפי שהוא גדול כל כך שצריך למדדו קורהו איש מדה:
ואצבעותיו שש ושש עשרים וארבע. י"ב בידים וי"ב ברגלים (ובשמואל ב כ״א:כ׳) אומר עשרים וארבע מספר כלומר זה בצד זה שיכול למנות וגם זה היה כחו שיכול לאחוז החרב בכח גדול בידו ובמסכת ברכות מפרש ל"ל דכתיב שש ושש עשרים וארבע צריכא אי כתב רחמנא שש ושש הוה אמרינן שית דידיה ושית דכרעיה לכך כתיב כ"ד ואי כתיב כ"ד הוה אמרינן שבע בהא וחמש בהא לכך כתב רחמנא שש ושש עשרים וארבע:

Chapter 21

Verse 1

ויעמד שטן על ישראל. אע"פ שפרשה זו אינה לכבוד דוד נכתבה כאן משום שנאמר בסוף הפרשה שבנה מזבח וענהו ה' מן השמים וזה כבוד דוד

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

מספר מפקד העם. דוגמת וכל פקדיכם לכל מספרכם:
ויהי כל ישראל אלף אלפים ומאה אלף. ויהודה ארבע מאות ושבעים אלף (ובשמואל ב כ״ד:ט׳) כתיב שמנה מאות אלף ואיש יהודה ה' מאות אלף דמשמע דלא היו מישראל כל כך כאשר נאמר כאן אלא לפי שהקצף היה מאת הקב"ה על דוד לא כתב שם מספר כולם שמנה ואף יואב לא מנה כל השבטים כמו שכתוב כי נתעב דבר המלך את יואב אבל כאן משום כבודו של דוד מזכיר כאן מספר וחשבון שמנה כי זהו כבודו שחיל כבד כזה היה בשבטו וכן מוכיח כמו שפירשתי שאפי' אותו קצת מישראל שמנה לא כתב כל מספרם בשמואל אבל כאן כתב כל אותו מספר שמנה דהא כתיב כאן ויהי כל ישראל ובשמואל לא כתיב כל ובפירוש מוכיח כאן לפנינו כדכתיב יואב בן צרויה החל למנות ולא כלה ויהי בזאת קצף על ישראל ולא עלה המספר כמספר דברי הימים למלך דוד (לקמן כ"ז כ"ד):

Verse 6

ולוי ובנימן לא פקד בתוכם וגו'. יואב היה יודע שיהיה לאשמה לעם לנגף לפיכך אמר יואב יכול אני להציל שבטים הללו מן המנין לוי אם יאמר דוד למה לא מנית את לוי אשיבנו כי לא התפקדו בתוך בני ישראל (במדבר ב׳:ל״ג) וכן אומר לבנימין הלא בפלגש בגבעה נגפו ואם יתנגפו עתה מה ישתייר להם:

Verse 7

Verse 8

ועתה העבר נא את עוון עבדך. עוון זה מלא בשני ווי"ן כלומר העבר נא על העון המלא שעשיתי וד' מלאים הן בקריאה וזה אחד מהם והשני (בתהילים נ״א:ז׳) הן בעוון חוללתי וכמפורש בויקרא רבה באשה כי תזריע (פי"ד ע"ש) אפילו חסיד שבחסידים א"א שלא יהא לו אחד בעבירה בלא נתכוין (אבא) והלא לא נתכוין אלא לצורך עצמו והשלישי עוונותיו ילכדנו את הרשע (משלי ח') עוונותיו המרובים והרביעי (במלכים ב ז׳:ט׳) ומצאנו עוון ועתה לכו ונבואה ונגידה בית המלך שאמרו אם לא נלך ונגיד את בית המלך יהיה עוון גדול כי יבואו עליהם אויבים:

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

צר לי מאד. אתה אומר בחר לך הקל שבהם קשה לי וצר לי מאוד עליו משל לאדם שאמרו לו הנך מת ובאיזה קבר רצונך שתקבר אצל אביך או אמך אמר להם אוי לאזנים שכך שומעו':
אפלה נא ביד ה'. בדבר ששוה בכל עשירים ועניים:
כי רבים רחמיו. אולי ירחם אבל אויבינו לא ירחמו עלינו:

Verse 14

Verse 15

Verse 16

נטויה על ירושלים. ומה שכתוב (ביהושע ה׳:י״ג) והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו וגו' הלנו אתה אם לצרינו יהושע היה עומד ואחוריו כנגד צריו ובא מלאך כנגדו לפיכך תמה ואמר לו הלנו אתה אם לצרינו לעזרינו הואיל ואתה עומד לנגדי או לצרינו לעזור שגם אתה עומד כנגדן אבל כאן כיון שראה החרב של מלאך שהיתה נטויה על ירושלים ידע בעצמו שבא לנגוף את ישראל:

Verse 17

ואלה הצאן מה עשו. שהם כאותן הצאן המובאים לשחיטה שאינן יכולין להנצל משחיטה כי לשחיטה הן עומדים:

Verse 18

Verse 19

Verse 20

מתחבאים. מפני המלאך לקיים הפסוק (ישעיה כ"ז) לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדיך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואומר (שמות י״ב:כ״ב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר:
וארנן דש חטים. לפי שאמר לפנינו והחטים למנחה שלא תתמה וכי היאך היו לשם חטים:

Verse 21

Verse 22

Verse 23

והמורגים לעצים. נסרים שדשין בהם התבואה כמו ששנינו בע"ג עזיא דקירקסא דדיישא דישתא דומה למורג חרוץ חדש:

Verse 24

Verse 25

שקלי זהב משקל שש מאות. (ובסוף שמואל) כתיב בכסף שקלים חמשים הא כיצד נטל מכל שבט ושבט חמשים שקלים הרי שש מאות שקלים כדי שיהיה חלק לכל ישראל במזבח:

Verse 26

Verse 27

ויאמר ה' למלאך. להשיב חרבו וישב חרבו אל נדנה וכן ויאמר ה', לדג ויקא את יונה וגו':

Verse 28

בעת ההיא בראות דויד כי ענהו ה'. פרשה זו לא נכתבה בשמואל ומשום כבוד דוד נכתבה כאן שעשה מזבח וכל פסוקי דפרשה זו דבוק פסוק אל פסוק כאילו כולו פסוק א':

Verse 29

ומזבח העולה. של משה עדיין בעת ההיא בבמה אשר בגבעון:

Verse 30

ולא יכל דויד. אז כשהיה אותו מעשה שצוה לו הקב"ה להעלות קרבן לא היה דוד יכול ללכת לפניו לדרוש אלהים כלומר לפני המזבח אשר בגבעון:
כי נבעת מפני חרב מלאך ה'. והלך דוד כדברי ה' ובנה מזבח וענהו ה':

Chapter 22

Verse 1

ויאמר דויד זה הוא בית ה' האלהים וזה מזבח לעולה לישראל. מכאן ואילך שכל שמבקש ה' להקריב לו קרבן יצא ויקריב על אותו מזבח:

Verse 2

לכנוס את הגרים. גרים שנתגיירו שלא רצה להעביד בישראל עבודת פרך וכן מצינו בשלמה למטה ב' ויספר שלמה וגו' ויעש מהם ע' אלף נושא סבל וגו' ועוד כתיב וכל העם הנותר מן החתי וגו' ב' פסוקים (לקמן כ"א) ועוד כתיב ומן בני ישראל לא נתן שלמה לעבדים וגו' (שם):

Verse 3

למסמרים לדלתות השערים. נעג"ל בל"א:
ולמחברות. הכין דוד הברזל שמחברין ומחזיקים הדלתות והשערים בהם:

Verse 4

והצורים. עם חירם מלך צור:

Verse 5

נער ורך. לפי שאפילו בן מ"ב שנה קרוי נער דכתיב ויהושע בן נון נער לא ימיש וגו' (שמות ל"ג) שהרי יהושע לא מלך אחרי משה כי אם כ"ח שנה וחי ק"י שנה נמצא (בשנת ל"א שנה)[בשנה ראשונה] כשהיו ישראל במדבר העיד עליו הכתוב ויהושע בן נון נער מאז היה בן מ"ב שנה על כן הוצרך לכתוב רך שלא היה כי אם בן י"ב שנה כשמלך:
להגדיל למעלה. גדל מאד שהגביהו שלמה עד מאה ועשרים אמה כדכתיב (במלכים א' ו') והאולם על פני היכל הבית וגו':

Chapter 23

Verse 1

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

Verse 19

Verse 20

Verse 21

Verse 22

Verse 23

Verse 24

Verse 25

Verse 26

Verse 27

המה מספר בני לוי מבן עשרים שנה ולמעלה. כלומר אז תיקן דוד משמרות אלו כשיבא שלמה בנו שיהיו מזומנים לו:

Verse 28

כי מעמדם ליד בני אהרן וגו'. דוגמא וילוו עליך וישרתוך:
ועל טהרת לכל קדש. שאם יטמא הבית וכליו שיהיו הם ממונים לטהרו שכן מצינו בחזקיהו כדכתיב (לקמן ב' כ"ט) ויקבלו הלוים להוציא לנחל קדרון חוצה וכתיב ויחלו באחד לחדש הראשון לקדש וגו':

Verse 29

Verse 30

Verse 31

ולכל העלות עלות לה' לשבתות לחדשים. פתרון הם יהיו ממונים על הלשכות וגם על לשכת בית הטלאים שהקרבנות שם והם יביאו אל הכהנים תמיד בכל יום במספר מה שצריכים בכל יום בין בחול בין בשבתות ובחדשים ובמועדים שמוסיפים על התמיד כל אלה יביאו במספר כמשפט וגם מסייעים לכהנים להפשיט הזבח וכן מצינו בחזקיהו רק הכהנים היו למעט ולא יכלו להפשיט את כל העולות ויחזקום אחיהם הלוים וגו':

Chapter 24

Verse 1

ולבני אהרן. פתרון אלה בני אהרן וגומר על מחלקותם:

Verse 2

וימת נדב ואביהוא וגו'. ובנים לא היו להם לפי שלא היו להם בנים כיהנו אלעזר ואיתמר במקומם אבל אם היו לנדב ואביהו בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר בכהונה גדולה שכן מצינו (בעזרא ג') שהרי יהוצדק אביו של יהושע היה ויהוצדק ועזרא בני שריה היו דכתיב (לעיל ח') ושריה הוליד את יהוצדק ובעזרא (ה) כתיב עזרא בן שריה ויהוצדק הלך בגולה לבבל וכשעלו מבבל עלה יהושע ושימש ולא שימש עזרא לפי שהיה יהוצדק הבכור וקדמו בין אחיו הבכור כדכתיב בנבואת חגי (ז) יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול:

Verse 3

ואחימלך מן בני איתמר. זה אחימלך בן אביתר כדמוכח בסמוך (כד ו) ויכתבם שמעיה וגו' עד ואחימלך בן אביתר:

Verse 4

ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר. מתחלה במשכן שילה לא היו כ"א י"ו משמרו' ח' מאלעזר וח' מאיתמר כמפורש במסכ' תענית וכשראה דוד שהיו ראשי הגבורים לאלעזר רבים חלקם לכל משמר ומשמר של אלעזר לשנים והעמידם על י"ו משמרות ומשמרת בני איתמר העמיד על מעמד משמר כבראשונה על שמנה משמרות וכן מוכיח בסמוך בית אב אחד אחז לאלעזר ואחז אחד לאיתמר, כלומר כאחוז למעמד למשמרת שבמשכן כמו כן העמידן דוד עתה בבית המקדש:

Verse 5

ויחלקום בגורלות אלה עם אלה. למי יפול הגורל להיות ראשון או שני או שלישי או רביעי וכן כולם:

Verse 6

ויכתבם שמעיה. להיות להם לזכרון מי ראשון ומי שני וכן כולם:

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

Verse 18

Verse 19

אלה פקדתם לעבדתם. אלו שכתובין כאן ראשי משמרות פקודתם על משמרות היו:

Chapter 25

Verse 1

ויבדל דוד ושרי הצבא לעבודה. לשורר השיר:
לבני אסף וגו'. מכל הלוים לא הבדיל כ"א בני אסף:
והימן וידותון הנבאים. כשהיו מנגנים בכלי שירים הללו היו מתנבאים דוגמא
באלישע קחו לי מנגן (מלכים ב ג׳:ט״ו) והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה':
ויהי מספרם אנשי מלאכה. כלומר המשמרות כ"ד על כ"ד משמרות ד' בנים של אסף
וששה של ידותון וי"ד של הימן הרי כ"ד למטה כלל מספר כולן כדכתיב ויהי מספרם
עם אחיהם וגו':

Verse 2

Verse 3

ומתתיהו ששה. ולא תמצא אלא חמש אשתו היתה מעוברת את שמעי וראה ברוח הקודש שגם הוא עתיד להיות ראש משמרה לפיכך אמר ששה וזהו שנאמר לפנינו העשירי שמעי זהו שיסד הפייטן (בקדושת של יוצר דפרשת שקלים) רשום מבטן להפקד במשמרת הקודש:
על ידי אביהם ידותון. דוגמא על ידו החזיק (נחמיה ג׳:ח׳):
הנבא על הודות והלל. שהיו מנגנים בכנור מזמורי הודו ומזמורי הללויה והיה מתנבא:

Verse 4

ורוממתי עזר. שם אחד הוא:

Verse 5

חזה המלך בדברי האלהים להרים קרן. קרן הנבואה שמתנבא למלך דוגמא וירם קרן משיחו (שמואל א ב׳:י׳):
ויתן האלהים להימן. כלומר אם לא שנתן לו אלהים הבנים אי אפשר שהיו לו י"ד בנים ושלוש בנות וכולן ראויין להיות ראשי משמרות ד׳:י״גוגמא (רות ד) ויתן ה' לה הריון ותלד בן אם לא שהיתה מתנה זו מה' אי אפשר שיוליד בועז שהיה זקן וכן ויראהו ה' את כל הארץ (דברים לב) אם לא מאת ה' היתה ראויה זאת אי אפשר להביט כ"כ למרחוק:

Verse 6

Verse 7

כל המבין. לענין שירה נופל לומר מבין כדכתיב מבין עם תלמיד וכנניהו שר הלוים במשא יסור במשא כי מבין הוא:

Verse 8

ויפילו גורלות משמרת לעומת. פתרון משמרת לעומת משמרת ודוגמא למעלה (טז) ואהי' מתהלך מאהל אל אהל וממשכן פתרון ממשכן אל משכן:
כקטן כגדול מבין עם תלמיד. פתרון הפילו גורלות על המשמרות זה לעומת זה משמרת לעומת משמרת כקטן כגדול מבין הרב עם תלמיד כולם היו שוין בזה למי שיגיע הגורל הראשון אם לקטן כן יקדים הוא להיות ראשון ואם אחרון יהי' אחרון וכן כולם בין מבין בין תלמיד בין קטן בין גדול ומשמרות אלו של לוים הולכים אחר משמרות של כהנים למי שנופל הגורל הא' משמרת ראשון עם משמרת יהויריב הכהן ולמי שיפול הגורל השני ישמש הוא ומשמרתו עם משמרת ידעיה הכהן:

Verse 9

ויצא הגורל הראשון לאסף ליוסף. בנו ראשון:
גדליהו השני. גדליהו בכור ידותון הוא:
ואחיו ובניו שנים עשר וכו'. פתרון על כל משמרה ומשמרה יבאו י"ב לוים שהרי היו כולם רפ"ח וכשתחלקם לכ"ד חלקים יהיה כל חלק וחלק י"ב לוים נ"ל וזהו אחיו ובניו מוסב ליוסף ולגדליהו ולפי שבפסוק אחד שניהם נזכרים כתב לבד פעם אחת הוא ובניו ואחיו וכל אחיו ואחיהם שבענין לאו אחיו ממש אלא חבורה אחת קורא אחים (ברודי"ר שפ"ט) בל' אשכנז:

Verse 10

השלישי זכור. בכור אסף:

Verse 11

הרביעי ליצרי. שני של ידותון:

Verse 12

החמישי נתניהו. שלישי של אסף כך נפל הגורל מזה לזה:

Chapter 26

Verse 1

למחלקות לשערים. אין חוזרים חלילה אלא כנגד שערים חלקים ושוב הפילו גורלות מי לשער זה מי לשער אחר כך מפורש לקמן:
לקרחים משלמיהו בן קורא מן בני אסף. ודוגמא למעלה ושלום בן קורא וגו' (לעיל א' ט'):

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

כי ברכו אלהים. כדאמר (לעיל יג) ויברך ה' את בית עובד אדום וגו':

Verse 6

הממשלים לבית אביהם. פתרון אותם מושלים היו על יד אביהם ודוגמא בסוף דניאל ומשל ממשל רב:

Verse 7

Verse 8

איש חיל. לא בכח ולא במלחמה אלא כאדם שאומר עליו פלוני חשוב וכן הלא בועז מודעתנו איש גבור חיל (רות ג׳:ב׳):

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

משמרות לעמת אחיהם. ראשי כ"ד משמרות:

Verse 13

ויפילו גורלות כקטן כגדול לבית אבותם לשער ושער. למי יבוא שער זה ולמי שער
זה למזרח למערב לצפון לדרום וכן לכל שערים שבעזרה:

Verse 14

Verse 15

Verse 16

Verse 17

ולאספיס. מקום ששמו אסופים:

Verse 18

שנים לפרבר. ומפורש במס' תמיד אמר רבא לפרבר כלפי בר:

Verse 19

Verse 20

והלוים אחיה על אוצרות וגו'. הוא היה ממונה על מעות שנקנין מהם קרבנות לבית
אלהים כגון קרבן קדשים:

Verse 21

בני לעדן. ללעדן הגרשוני היה ראש האבות יחיאל הוא לעדן האמור לעיל:

Verse 22

ויואל אחיו. אחיו של יחיאל כדכתיב למעלה יחיאל וזתם ויואל:
על אוצרות בית ה'. אוצרות הרבה היו בעזרה כל אוצר ואוצר לתקונו ועל כל אחד
ואחד היה ממונה אחד:

Verse 23

Verse 24

ושבואל בן גרשום בן משה נגיד על האצרות. כמו כן נגיד על אחד מאוצרות העזרה,
ויש מפרשים נגיד על האוצרות כל האמרכלין כולם היו תחתיו:

Verse 25

Verse 26

Verse 27

Verse 28

Verse 29

ליצהרי כנניהו ובניו למלאכה החיצונה. מלאכה שעושין חוץ לעיר ביערים ובהרים
ולכרות ארזים ולחצוב אבנים ולחרוש שדה של הקדש:

Verse 30

לחברוני חשביהו. עד לכל מלאכת ה' הם שוטרים על אותם שהיו עושים מלאכת ה'
בעבר הירדן:
ולעבודת המלך. אף הם ממונים על יושבי נחלת המלך אוצרות המלך וכן לפנינו לכל
דבר האלהים ודבר המלך:

Verse 31

בשנת הארבעים וגו'. וגם כל חשבונות הללו בשנת הארבעים היו:

Chapter 27

Verse 1

לכל דבר המחלקות. כל זה היה מתחילת מלכותו ואילך ואגב שנאמר מספר הלוים מספר
והולך מי היו שרי מחלוקת דוד:
הבאה והיוצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה. שהיו ישראל חלוקים לשנים עשר חלקים
וכל חלק וחלק שמש את המלך חדש והמלך נותן להם הוצאותם כדכתיב בספר מלכים
ולשלמה שנים עשר נציבים על כל ישראל וכלכלו את המלך ואת ביתו והם מזומנים
ללחום מלחמתו ולכל עבודתו בזה החדש וכל זה תחילת מלכותו הי':
עשרים וארבעה אלף. אע"פ שהיו ישראל יותר מי"ב פעמים כ"ד אלפים דוד לא בחר
אלא אנשי חיל ועשירי העם אשר יוכל לעזוב עסקיהם ולעסוק בעסקי המלך אבל עניי
העם הצריכין לפרנס עצמם לא לקח דוד:

Verse 2

Verse 3

הראש לכל שרי הצבאות. ישבעם מבני פרץ היה והיה ראש לכל י"ב שרי צבאות ולפי
שהיה מן בני פרץ מנהו דוד ראש:

Verse 4

ומקלות הנגיד. בר מחלוקתו המסייע עמו ומקלות:

Verse 5

שר הצבא השלישי. משום כבוד בניהו קורהו שר הצבא יותר מהשאר לבד מישבעם שהיה מבני פרץ שקורהו כמו כן ראש דכתיב הראש לכל שרי הצבאות מפני כבודו של דוד שהיה מבני פרץ כמוהו:
הכהן ראש. שהיה ראש וי"א שהיה כהן גדול ואינו כן שהרי צדוק ואביתר היו כהנים גדולים:

Verse 6

גבור השלשים. כדלעיל דכתיב מן השלשים הנו נכבד וגו':

Verse 7

הרביעי עשהאל אחי יואב וזבדיה בנו אחריו. שהרי עשהאל נהרג בתחלת מלכותו שהרגו אבנר (שמואל ב' ב') ונתן זבדיה בנו אחריו תחתיו על מחלוקתו:

Verse 8

השר שמהות היזרח. הזרחי:

Verse 9

Verse 10

Verse 11

Verse 12

Verse 13

Verse 14

Verse 15

Verse 16

ועל שבטי ישראל. כבר אמרנו ראשי המחלוקת אשר לדויד ועתה מספר מי היו שרי שבטי הישראל שר כל שבט ושבט:

Verse 17

Verse 18

Verse 19

Verse 20

Verse 21

Verse 22

Verse 23

ולא נשא דוד מספרם למבן עשרים שנה ולמטה. פתרון כבר אמרנו שמנה ישראל וחלקן למחלקות וגם הלוים מנה וישימם על עבודתם וכל אלו שמנה לא מנה אחד מהם פחות מבן כ':
ככוכבי השמים. כמו שאין יכול איש למנות כוכבי השמים כך אין יכול למנותם:

Verse 24

ולא כלה. פתרון ועוד אני אומר לך הלא יואב התחיל פעם אחרת למנות העם למעלה מעשרים ולא כלה:
ויהי בזאת קצף על ישראל. מאותו קצת שמנה היה קצף על ישראל לפי שעלה במחשבתו למנות כל ישראל לעבור על הפסוק אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ וגו' (בראשית י״ג:ט״ז) ולעבור הפסוק הבט נא השמימה וגו' (שם טו):
ולא עלה המספר. פתרון אע"פ שאני אומר החל למנות ולא כלה ולא מנה כי אם מעט שהרי לא עלה מספר המנויין בספר שמואל כמספר המנויין כאן (בד"ה כאן) אלף אלפים ומאה אלף ויהודה ארבע מאות ושבעים אלף ובשמואל (סוף) שמנה מאות אלף ויהודה חמש מאות אלף וא"ת שני מספרים היו שפעמיים מנאן א' בשמואל וא' כאן אלא כך הוא לא עלה המספר כמספר ד"ה כי אותו המספר שמנה לא כתב בשמואל כי אם קצת מן המספר משום צער ואבילות שנגפו אפי' על אותן מעט וכאן משום כבוד דוד אפילו אם היה המספר יותר היה אמרו לפי שהיה משמע שלא על חנם היה קצף על ישראל שהרי כבר מנה הרבה מישראל ועוד משום כבודו שהיו כולם לו לעבדים כאיש אחד:

Verse 25

ועל אוצרות המלך. אוצרות כסף וזהב, כל זה הולך ומספר לגדולת דוד ואפילו מי שהיה ממונה על האתונות שלו:
ועל האוצרות בשדה. ועל מה שגדל בשדה, תבואות יין ושמן וכל מיני אוכלין ומשקין:
בערים. לחמש הערים ולחמש ערי המלך ומגדלותיו:

Verse 26

ועל עשי מלאכת השדה לעבודת האדמה. לחרוש האדמה:
עזרי בן כלוב. היה ממונה על כך לצוות לחרוש האדמה והוא נותן להם בקר וכל כלי המחרישה:

Verse 27

ועל הכרמים. לעדור ולזמור הכרמים:
ועל שבכרמים. הוא אוצרות היין:

Verse 28

ועל הזיתים. לנוטען ולמסוק:

Verse 29

ועל הבקר הרועים בשרון. שרטי השרוני הבקי בעניינם:

Verse 30

הישמעלי. היודע בטוב עסקן של גמלים:

Verse 31

ועל הצאן יזיז ההגרי. כי ההגרים יושבי אהל בשדה לכן מנהו על צאנו:

Verse 32

ויחיאל בן חכמוני עם בני המלך. מגדלן ואומן שלהם מלמדם תרבות:

Verse 33

וחושי הארכי רע המלך. שושבינו קרית ספר תרגום קריתא דארכי, ומדרש רבה כשחטא
דוד בבת שבע שאל לחושי הארכי אם ישוב בתשובה אם יקבלנו הקדוש ברוך הוא
בתשובה לתת לו ארוכה לחטאו ואמר לו כן, למרעהו אשר רע לו דשמעון תרגומו
שושביניה (שופטים י״ד:כ׳):

Verse 34

ואחרי אחיתופל. לאחר שמת לקח לו דוד את יהוידע ואביתר במקומו:

Chapter 28

Verse 1

ויקהל דויד את כל שרי ישראל. אלו השרים שרי שבטים כדכתיב (לעיל כז) ועל שבטי
ישראל לראובני:
ושרי המחלקות. אלו י"ב מחלקות של מלך (כדלעיל כ"ז) ובני ישראל למספרם וגו':
ושרי האלפים. כדלעיל:
ושרי המאות. שוטריהם:
ושרי כל רכוש ומקנה למלך. אותן שמזכיר לעיל על אוצרות המלך ועל הכרמים ועל
הזיתים והמקנה השרים שהיו על הבקר ועל הגמלים ועל הצאן שכל מין הבהמה קרוי
מקנה כדכתיב גם מקנה בקר וצאן הרבה היה לי דקהלת:

Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

כל ישראל. כגר כאזרח:
ובאזני אלהינו. לפני אלהינו דוגמא אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם וכן
ויעמוד המלך על העמוד אשר לפני ה' (מלכים ב כ״ג:ג׳):
שמרו ודרשו כל מצות ה' אלהיכם. זה אמר לכל ישראל יחד, אבל לשלמ' אמר לפני כל
ישראל ועבדהו:

Verse 9

בלב שלם. בלבב שלם לא נאמר שיהא משמע שני לבבות אלא בלב שלם שלא יהיה לך אלא
לבב אחד לאבינו שבשמים וכן יסד הפייט (בקדושתא דמוסף של יום א' דר"ה) שני
לבבות לך כאחד לאחד, ודוגמתו (מלכים א ח׳:ס״א) והיה לבבכם שלם עם ה' אלהינו
שלמים לא כתיב אלא שלם כל שני לבותם יהיו לב א' שלם וכן מפורש בב"ר וסעדו
לבכם אחר תעבורו (בראשית י״ח:ה׳) מלמד שאין למלאכים אלא לב אחד וגם לעתיד
לבא יהיה כן כדכתיב שיתו לבכם לחילה (תהילים מ״ח:י״ד):
כי כל לבבות דורש ה'. כאן נופל לומר לבבות כל לבבות דורש ה' בין טוב ובין
רע:
וכל יצר מחשבות מבין. בב"ר שנינו קודם שנוצר יציר מבין הקב"ה מה שאדם עתיד
לחשוב:
אם תדרשנו ימצא לך. לכך אני אומר (לעיל) ודרשו כל מצות ה':
יזניחך לעד. יעזבך אין כתיב כאן אלא יזניחך שהוא קשה ממנו כמו והאזניחו
(ישעיה יט), זנח ה' מזבחו (איכה ב'):

Verse 10

כי ה' בחר בך לבנות בית למקדש. לא לבנות לו לדור בו כי השמים ושמי השמים לא
יכלכלוהו אלא למקדש לצורך הארון שנקרא מקדש דכתיב (מדבר י') ונשאו הקהתים
נושאי המקדש והוא הארון ולא בחר בך מפני שאתה משובח משאר אנשים אלא למענו
ולמען רחמיו לכך חזק ועשה:

Verse 11

תבנית האולם. ארכו ורחבו וגבהו כדכתיב (במלכים א ו׳:ג׳) והאולם על פני היכל
הבית וגו':
וגנזכיו. מקום שאוצרות הקדשים מונחים:

Verse 12

אשר היה ברוח עמו. כאשר הראהו שמואל הרואה כדכתיב לקמן המה יסד דוד ושמואל
הרואה ורבותינו אמרו ויאמר איפה שמואל ודוד ויאמר הנה בניות ברמה
עוסקין היו בבניינו של עולם הוא ב"ה ולמד לו אותה שעה מה שאין תלמיד ותיק
יכול ללמוד בכמה שנים:
סביב לאוצרות בית האלהים ולאוצרות הקדשים. ולא מפרש איזה מהקדשים אשר הקדיש
דוד וראשי האבות שבאותו פרק היה ממונים עליו עד שיבנו בית המקדש אבל אוצרות
אלו תמיד היו כל עוד שהבניין קיים:

Verse 13

ולמחלקות הכהנים והלוים. שחלק לכ"ד משמרות כדלעיל כל זה מסר לו:
ולכל כלי עבודת בית ה'. משקל מה וכמה כל כלי וכלי כמפורש:

Verse 14

לזהב במשקל לזהב לכל כלי עבודה ועבודה. וכן לכל כלי הכסף במשקל:

Verse 15

ונרתיהם זהב. משקל לכל נר ונר:
במשקל מנורה ומנורה. כי עשרה מנורות עשה:
כעבודת מנורה ומנורה. ומשקל כלי עבודת מנורה מלקחיה ומחתותיה, וגם משקל:

Verse 16

שלחנות המערכת. לערוך עליו לחם הפנים למשקל שלחן ושלחן כי עשרה שלחנות של
זהב עשה בהיכל ומשקל הכסף לשלחנות שבעזרה שמפשיטין עליהם הקרבנות ומשקל
המזלגות והמזרקות:

Verse 17

ולכפורי הזהב במשקל. כפורי כלי שרת לקנח בכלים הדם מהם ודוגמא בפ' קמא דבבא
מציעא ההוא גברא דכפר ידיה בגלימא דחבריה וכל כפרה לשון קינוח וחטוי הוא:

Verse 18

זהב מזוקק. כמו כסף מזוקק:
ולתבנית המרכבה. הם הכרובים שהשכינה רוכבת עליהם:
לפרשים. כלומר המפורשים והסוככים על הארון כדאמר והיו הכרובים פורשי כנפים
וגו' (שמות כ״ה:כ׳):

Verse 19

הכל בכתב. פתרון הכל בכתב סדר לו סכום משקל ומשקל של כל כלי וכלי שמואל
הרואה:
כל מלאכות התבנית. תבנית הבית חכמני והשכילני כמו תבנית אורך ורוחב וגובה
והכל דרש שמואל מן התורה ברוח הקודש כמו ששנינו הר הבית היה חמש מאות אמה על
חמש מאות אמה (שם כ"ז) דרש אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים חמשים
פעמים חמשים הם כ"ה מאות נ"ל חתכם לחמש רצועות להיות חמש מאות על חמש מאות
והוא מיוסד בסילוק קרובץ של שבת חנוכה המתחיל מנשה את אפרים ואפרים את מנשה
והכל דרש שמואל ברוח הקודש ולמד לדוד כן:

Verse 20

חזק ואמץ. כדי שתתקיים מלכותך כמו (לעיל כ"ח) שהבטיחך הקב"ה והכינותי מלכותו
עד עולם אם יחזק לעשות מצותי וגו':

Verse 21

והנה מחלקות הכהנים והלוים לכל עבודת בית האלהים עמך בכל מלאכה. כלומר הכל
ערכתי וסדרתי וזמנתי לך מחלקות ופועלים ואין לך לעכב כי אם מיד לבנות הבית:
והשרים. הממונים על הפועלים ושוטריהם:
וכל העם לכל דבריך. לעשות צווייך:

Chapter 29

Verse 1

שלמה בני אחד וגו'. ואפילו אם היו מאה לא די לבנותו ועוד שהוא נער ורך:
והמלאכה גדולה. ואם תאמר תקטין הבית זה אי אפשר כי לא לאדם הבירה כי אם לה'
אלהים הגדול והנורא אשר לא יכלכלוהו השמים ושמי השמים ואעפ"כ אל תבהל לבנות
בית גדול כזה כי אני בכל כחי הכינותי לבית אלהים הזהב לזהב והכסף לכסף וגו'
לפיכך אין לך טורח גדול כל כך:

Verse 2

אבני שוהם ומלואים. דוגמת המשכן אבני שוהם ואבני וגו' (שמות כ"ט):
אבני פוך ורקמה וכל אבן יקרה. לתת בקירות הזהב ובכלי הכסף:
ואבני שיש. לעמודים ושלחנות ולרצפה:

Verse 3

ועוד ברצותי בבית אלהי. פתרון מרוב רצון שרציתי בבית אלהי:
יש לי סגולה. קבצתי לי קבוצת זהב וכסף כדפירש לפנינו:

Verse 4

מזוקק. לבן הרבה:
לטוח קירות הבית. ואין אדם יכול לטוח שום דבר לא בכסף ולא בזהב כי אם שיהיה
מזוקק:

Verse 5

לזהב לזהב ולכסף לכסף ולכל מלאכה. ונתתיו ביד חרשים אומנים וזהו אשר הכינותי
לבית המקדש ואע"פ שקבצתי כל זאת ומי מכם שמתנדב למלאות ידי היום לה' להביא
זהב וכסף וכל דבר לבנין דוגמא כל נדיב לבו הביאו חח ונזם (שמות ל״ה:כ״ב):
למלאות. דוגמת ומלאת יד אהרן ויד בניו (שם כט) ותרגומו ותקריב קרבן דאהרן:

Verse 6

ויתנדבו שרי האבות וגו'. אותם שכתוב למעלה על שבט ישראל וגו' וכתוב כן למעלה
(כ"ו) ובני ישראל למספרם ראשי האבות וגו':
ולשרי מלאכת המלך. וגם שרי עבודת אדמת המלך ועל שבכרמי המלך וגו' כדלעיל:

Verse 7

ואדרכונים רבו. קצונ"ש בלע"ז:

Verse 8

ונתנו לאוצר בית ה' על יד יחיאל הגרשוני. שהיה נגיד על האוצרות כדלעיל (כ"ו)
בני יחיאל זתם ויואל אחיו על אוצרות בית ה':

Verse 9

בלב שלם. בלב אחד נתנו ברצון נפשם ולא בשני לבבות שיש אדם שנותן בעל כרחו
ולא בנפש חפצה או שמתביש מאחרים והוא נקרא שני לבבות אבל אלו ברצון נפשם
נתנו כולם:
וגם דויד המלך שמח שמחה גדולה. ושלא תאמר כהם ולא יותר מכולם לכך אמר וגם
דוד המלך שמח וגו' יותר מכולם כי הוא בעל המעשה דוגמת (שופטים ה׳:ה׳) הרים
נזלו מפני ה' זה סיני יותר מכולם מפני אשר ירד עליו ה' באש (שמות י״ט:י״ח):

Verse 10

ויברך דויד את ה' לעיני כל הקהל. שהקהיל כדאמר לעיל (כ"ח) ויקהל דוד ויברכם
על התנדבם:

ויאמר דוד ברוך אתה ה' אלהי ישראל אבינו. לפיכך הזכיר ישראל יותר מאברהם
ויצחק לפי כי יעקב גם הוא נדר דכתיב וידר יעקב נדר (בראשית כ"ח:כ'):
ישראל אבינו. ישראל סבא וגם בבראשית רבה מפורש כך נדרתי אני דוד ועמי כמו
ישראל סבא וכל הנודר צריך להזכיר בנדרו ישראל וכן אשר נדר לאביר יעקב (תהלים
קל"ב):
מעולם ועד עולם. אמר דוד גר אחד היה יתרו בין שש מאות אלף ואמר ברוך ה' אשר
הציל אתכם גנאי גדול הוא זה לכל ישראל ואני הריני מוסיף לברך את הקב"ה יותר
מיתרו:

Verse 11

לך ה' הגדולה. נתן שבח להקב"ה שנתן לו כל כך לקבוץ ממון כזה לבנין בה"מ
וכתיב לעיל הוא יבנה בית וסמיך ליה ה' בעבור עבדך (וכלבך) עשית את כל הגדולה
וגם ל' גדולה נופל על בנין בית המקדש כדכתיב (לעיל כב) והבית לבנות לה'
להגדיל למעלה:
לך ה' הגדולה. אף על פי שהקבצתי כל הממון הזה לבנין בית המקדש שנקרא גדולה
אתה נתת לי כל הגדולה הזאת:
והגבורה. שנתת לי גבורה להלחם עם שונאי ישראל ולבוז שללם לפני לבנות הבית
כדלעיל אחר שנלחם עם כל אויביו ונצחם כתיב (לעיל יח) גם אותם הקדיש המלך דוד
וגומר:
והתפארת. כל שבחות אלו שבחו על שנתן לו הקב"ה כח לקבץ ממון לבנין ב"ה שנקרא
פאר דכתיב (ישעיהו ס':י"ג) לפאר מקום מקדשי וגם למעלה (כ"ב) כתיב לשם
ולתפארת:
והנצח. שנתן לו הקב"ה נצחון לשלול שלל העובדי כוכבים לצורך הבנין:
כי כל בשמים. לך הוא אפילו על מה שעל השמים אתה מושל כל שכן על מה שבארץ
לפיכך אתה יכול ליתן גדולה למי שאתה רוצה:
ובארץ. אתנחתא ששם מסיים הפסוק ומוסב למעלה הימנו כדפרשתי:
לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש. פתרון מלך אם נתן לעבדו אחד שררה וממשלה
במלכות אחר השר הוא עבדו בכל מקום שהוא אבל המלכות אינו של מלך ומי שהמלכות
שלו אין העבד המושל שלו אבל הקב"ה שלו הוא העבד הממונה למושל וגם המלכות שלו
אקוטריא בלע"ז ולפיכך כתיב לך ה' הממלכה והמתנשא עליהם דאפילו ריש גרגותא
משמיא מנו ליה ועוד פירשו והמתנשא לכל לראש כשאנו סבירין ששבחנו לך כל
ההודאות ואין לך עוד שבח אחר עדיין אינו כלום שהמשובח עומד לראש השבחות וכן
כשסיים דוד כל תשבחותיו בתהלים הוא מתחיל מזמור האחרון שירו לה' שיר חדש
כלומר כל השבחות חדשים הם כאילו לא שבחנוהו מעולם' כך פי' לי רבי אלעזר ב"ר
מאיר ב"ר יצחק מאורלינ"ש וכן בחגיגת ירושלמי כמדומה לי:

Verse 12

והעשר הכבוד מלפניך. מידך, והכבוד נופל על העושר כדכתיב בזו כסף בזו זהב
וגו' (נחום ב':י') וכמו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה (בראשית לה) כלומר
כל העושר שסגלתי מאתך הוא כי אתה מושל בכל ובידך כח וגבורה וגו':

Verse 13

ועתה אלהינו מודים אנחנו לך. על שחלקת לנו מטובך:

Verse 14

וכי מי אני ומי עמי כי נעצר כח להתנדב. שדחקנו עצמנו להתנדב כל כך בזאת
הנדבה ולא משלנו אלא ממך הכל וחלקת לנו מעט:
ומידך נתנו לך. ומה שנתת לנו מידך נתנו לך מקצת, נו"ן דגושה במקום נו"ן שניה
נתננו לך:

Verse 15

כי גרים אנחנו לפניך. ואין לנו חלק ונחלה בארץ ולא אחוזה אלא לגור בה דוגמא
כי גרים ותושבים אתם עמדי (ויקרא כ"ה:כ"ג):
ככל אבותינו. אדם שיש לו בנים ונחלות ומכר כל הנחלות ואם באים בניו לגור
באותה נחלה לימים ושנים הם נקראים גרים ותושבים אבל אבותינו היו אורחים וכן

אמר דוד אין אנו כן אלא גם אנו וגם אבותינו כולנו גרים ותושבים בעולם דכתיב
(תהילים פ״ט:י״ב) לך שמים אף לך ארץ תבל ומלואה אתה יסדתם:
כצל ימינו על הארץ. מפורש במדרש קהלת ולא כצל האילן ולא כעוף הפורח העושה צל
לימים ושנים או לשעה אחת עושה צל אלא כצל כנפי הדבורה שיש לה כנפים ואין לה
צל:
ואין מקוה. אין מי שיש לו תקוה שלא ימות:

Verse 16

אשר הכינונו. דוגמת אשר הביאונו:

Verse 17

וידעתי אלהי כי אתה בוחן לבב. אתה בוחן מי שיש לו שני לבבות אחד לטוב ואחד
לרע:
ומישרים תרצה. ולב טוב ויושר תרצה וכי אני יודע שביושר לבבי שישרתי לטוב
לבבי ללב א' בהתנדבתי את כל אלה, ומן עמך שהתנדבו פתרון בשלי אני בקי ויודע
ובשל אחרים איני יודע אלא מה שראיתי שבשמחה התנדבו אני אומר:
ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך. כלומר ראיתי ששמחו בהתנדבם ואיני
יודע אם מרצון לבם היה כדכתיב וישמחו העם על התנדבם:
הנמצאו פה. הנמצאים כאן הם הכתובים למעלה ויקהל דוד את כל שרי ישראל וגו'
אבל עשירי ישראל כולם אשר בכל עיר ועיר לא נמצאו פה ועל כן רבונו של עולם
נתמעטה הנדבה שאילו היו שאר כל ישראל כאן אז התרבה הנדבה:

Verse 18

שמרה זאת לעולם. זכור לנו זאת הנדבה למצוה רבה ולצדקה:
ליצר מחשבות לבב עמך. כי יצר שני לבבם ומחשבותם לטובה ומוסב הוא על כי אתה
בוחן לבב וגומר:
והכן לבבם אליך. שני לבבם שלם להיות לב א' אליך וכן תפרש:

Verse 19

ולשלמה בני תן לבב שלם. להכין לבבו שלם עם אלהיו לשמור מצותיו וגו' וכן בקש
שלמה יהי ה' אלהינו עמנו עד והיה לבבכם שלם (מלכים א' ח'):
ולבנות הבירה אשר הכינותי. אפרייטש"י בלע"ז ועתה לפי שהכינותי וזמנתי הכל
לפיכך נקל לשלמה לבנות ובלבד שתהא ידך בו:

Verse 20

ויאמר דויד לכל הקהל. מוסב על ויקהל דוד את כל שרי וגו':
ברכו נא את ה' אלהיכם. אלהי אבותיכם לא נאמר אלא אלהיכם דמשמע ולא אלהי
אבותיהם לכך נאמר ברכו את ה' אלהיכם והם אמרו אלהינו ואלהי אבותינו ולכך
ויברכו כל הקהל לה' אלהי אבותיהם מתוך ריצוי ל' ומחמת קדושתו:

Verse 21

למחרת היום. אותו היום של וועד זה שדבר דוד כל דבריו כי אותו היום לא היה
להם פנאי כי כשהלכו מן הוועד עסקו לקנות בהמות לצורך הקרבנות עד הלילה ולמחר
ויזבחו לה' זבחים וגו':
פרים אלף וגו'. כבשים אלף ונסכיהם דוגמא אילים חמשה עתודים חמשה וגו' (במדבר
ז׳:י״ז) שיעור אחד לכולם:
וזבחים לרב. כן דרך המקרא לדבר כשמדבר בשנים ובג' דברים מניח הראשון עד לסוף
ומפרש האחרון מיד וכן ויבא לבן באהל יעקב עד ויבא באהל רחל והלא כבר נאמר
ויבא לבן באוהל יעקב הוא אהל רחל (בראשית ל״א:ל״ג) אלא לא מצא הוא מוסב על
האמהות האחרונות ושוב מפרש הראשון ויצא מאהל לאה תחלה ויבא באהל רחל מאהל
לאה הלך אל אהל רחל לפי שדברים אחרים צריך לומר על זה ורחל לקחה וגו' ושוב
אין נופל לומר ובאוהל שתי האמהות ולא מצא הכא נמי צריך לומר על הזבחים דברים
אחרים:

Verse 22

ויאכלו וישתו וגו'. ביום ההוא וגו' ואם היה אומר ויזבחו לה' זבחים היה מפסיק
בין הזבחים והעולות בדברים אחרים וכדי שלא להפסיק לא אמרן מיד והמתין עד
לבסוף ואומר וזבחים לרוב ויאכלו וישתו וכן הרבה דוגמא ויאכלו וישתו לפני ה'
:דוגמא ויקח יתרו חתן משה וגומר (שמות ט')
וימליכו שנית לשלמה בן דויד. כבר המליכוהו פעם אחד כדכתיב במלכים (א' א')
ויקח צדוק הכהן את קרן וגומר מפורש בהוריות מלך (בן מלך) אין מושחין אותו
:ולמה משחו את שלמה דוד צוה למשחו כדי להוציא מלבן של עוזרי אדוניהו להמליכו
וימשחו לה' לנגיד. מלשון נגידו תרגום של משכו ועל שם אשר יצא לפניהם ואשר
:יבא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם (במדבר כ״ז:י״ז)
:ולצדוק לכהן. לפי שמשח אביתר את אדוניהו

Verse 23

וישב שלמה על כסא ה' למלך. כאן נופל לומר מלך על כסא ה' שהכסא של ה' הוא
להמליך עליו מי שירצה ובמדרש מפורש כסאו היה מלא כמו הלבנה בט"ו בחדש כי
מאברהם עד שלמה ט"ו דורות אברהם יצחק יעקב יהודה פרץ חצרון רם עמינדב נחשון
שלמה בועז עובד ישי דוד שלמה וזהו שכתוב כסאו כשמש נגדי (תהילים פ״ט:ל״ז)
שאינו נחסר לעולם ואם אתה רוצה לדמותו לירח יהיה כירח שיכון לעתיד לבא
ומשלמה ואילך נתמעטו המלכים מגדולתם כלבנה המחסרת והולך עד צדקיהו ועיני
:צדקיהו עור
וישמעו אליו כל ישראל. מיד מה שאין כן בשאול כדכתיב (שמואל א י׳:כ״ז) ובני
:בליעל אמרו מה יושיענו זה וגם דוד לא מלך מתחלה כי אם בחברון שבע שנים

Verse 24

וכל השרים והגבורים. מה שאין כן באדוניה כדכתיב במלכים (א א) והגבורים אשר
:לדוד לא היו עם אדוניהו
:וגם כל בני המלך דויד נתנו יד. מה שאין כן באדוניהו שלא שמו ידם תחתיו
:נתנו יד. אמונה תקעו כף לשלמה לעבדו בלבב שלם

Verse 25

ויתן עליו הוד מלכות. פתרון נתן עליו חן מלכות דוגמא ונתת מהודך עליו (במדבר
כ״ז:כ׳) שהכל אמרו הגון זה ובדניאל כתיב ועמד על כנו נבזה ולא נתנו עליו הוד
:מלכות

Verse 26

Verse 27

Verse 28

Verse 29

:ודברי דוד המלך הראשונים. מה שאירעהו לדוד מתחלתו עד סופו
:הנם כתובים על דברי שמואל. בספר שמואל
ועל דברי גד. במעשה המגפה ולכבוד המלך מגיד ומזכיר לומר כל פרשת גדולתו של
:מלך כתיב כאן ובמקומות אחרים וכן דמרדכי על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס

Verse 30

והעתים אשר עברו עליו. עתות צרה שעברו עליו וז"ש דוד (תהילים ל״א:ט״ז) בידך עתותי הצילני מיד אויבי ורודפי:
ועל ישראל. עתות שעברו על ישראל:
ועל כל ממלכות הארצות. שבאו על ישראל דוגמא בשמואל (א' ז') וירעם ה' בקול גדול על פלשתי' ויהומ' וגו' וכן ביהושפט (ד"ה ב' כ') ובעת החלו ברנה ותהלה נתן ה' וגו' וכן בסנחריב (ישעיהו ל״ז:ל״ו) וישכימו בבקר והנה כולם פגרים מתים: